

DIAKONIATYÖN HYVÄ AVUSTUSKÄYTÄNTÖ

Esimerkkinä Turun arkkihiippakunnan seurakunnat

Minna Rautiainen

Opinnäytetyö, syksy 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu

DIAK Länsi, Pori

Terveysten edistämisen koulutusohjelma

Sosionomi (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Rautiainen, Minna. Diakoniatyön hyvä avustuskäytäntö. Esimerkkinä Turun arkkihiippakunnan seurakunnat. Pori, syksy 2010, 84 sivua, 5 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Länsi Pori. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Sosionomi (ylempi AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata Turun arkkihiippakunnan seurakuntien diakoniatyön hyvä avustuskäytäntö sekä selvittää diakoniatyöntekijöiden mahdollisuuksia avustusasiakkaiden sosiaalisesti oikeudenmukaiseen kohteluun. Taloudellinen avustaminen on osa ihmisten kokonaisvaltaista kohtaamista diakoniatyössä.

Opinnäytetyössä käytettiin tausta-aineistoina vuosien 2007 - 2009 Turun arkkihiippakunnan seurakuntien avustustoimintaa koskevia tilastoja. Varsinainen tutkimusaineisto kerättiin keväällä 2010 arkkihiippakunnan seurakuntien (N=61) diakoniatyölle tehdyllä lomakekyselyllä. Kyselyyn vastasi 36 seurakuntaa (59 %). Tutkimusote oli kvantitatiivinen ja aineiston analysoinnissa käytettiin apuna tilastollisen tietojenkäsittelyn SPSS-ohjelmistoa. Tutkimuksessa hyödynnettiin sosiaalialan hyvän käytännön kehittämisen perusteita.

Aineiston (n=36) perusteella 29 seurakunnassa (80,6 %) oli Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön suosituksia hyvin vastaavat avustusohteet. Avustuksista päättivät diakoniatyöntekijät 33 seurakunnassa (91,7 %). Avustamiseen varatut määrärahat vaihtelivat vuosina 2007 - 2009 välillä 0,00 – 3,00 euroa asukasta kohden. Keskimääräinen avustusmääräraha nousi 0,62 eurosta 0,86 euroon asukasta kohden. Hiippakunnan ja kirkon diakoniarahastoista seurakunnat saivat avustuksia 23 (2007), 32 (2008) ja 56 (2009) kertaa. Yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuus käytettiin paikalliseen avustustoimintaan enimmillään 20 seurakunnassa (55,6 %). Ilman avustusmäärärahoja olleet seurakunnat (1-2 seurakuntaa, 2,8 – 5,6 %) eivät käyttäneet Yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuuttaan avustustoimintaan.

Kuvaus diakoniatyön hyvästä avustuskäytännöstä ja mahdollisuudet avustusasiakkaiden oikeudenmukaiseen kohteluun löytyivät saadusta aineistosta. Tulokset ovat yleistettävissä Turun arkkihiippakunnan seurakuntiin. Arkkihiippakunnan ja koko kirkon tasolla yhtenäisen avustuskäytännön kehittäminen edellyttää seurakuntien nykyistä tiiviimpää yhteistyötä.

Asiasanat: diakoniatyö, avustustoiminta, käytäntö, oikeudenmukaisuus, kvantitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Rautiainen, Minna. Good Practice for Diaconal Financial Aid. Turku Diocese Parishes as an example. Language: Finnish. Pori, Autumn 2010, 84 pages, 5 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences West Pori. Degree Programme in Health Promotion. Degree: Master of Social Services.

The thesis concentrates on the practices of diaconal financial aid in the parishes of Turku Diocese, Finland. The aim of the study was to find a good practice for diaconal financial aid in the area and find out the possibilities for socially justly treating of the diaconal financial aid clients. Diaconal financial aid is a part of the holistic connecting up with clients. Different statistics of financial aid in Turku Diocese parishes (N=61) during the years 2007 – 2009 were used as a background data. The main data was collected at Spring 2010 by a structured questionnaire. It was sent all the Turku Diocese parishes and 36 of them (59 %) answered. The method was quantitative and the analysis of the main data was partially derived from use of SPSS- Statistical Software package. The study utilized the defenses of developing a good practice in social works.

According to the data, the parishes had instructions for financial aid adapting the recommendations of the Church Social and Society Work. Diaconic workers made the decisions of the aid in 33 parishes (91,7 %). The allocations for financial aid in 2007 – 2009 varied between € 0,00 – 3,00 per capita. Mean financial aid increased from 0,62 euros to 0,86 euros per capita. The parishes received financial aid from the Church and the Diocese diaconal funds 23 (2007), 32 (2008) and 56 (2009) times. The parish-part of Yhteisvastuukeräys (a charitable collection) was totally used for financial aid at maximum in 20 parishes (55,6 %). The parishes without any allocations for financial aid (1-2 parishes, 2,8 – 5,6 %) did not use their parish-part of Yhteisvastuukeräys for financial aid.

A description of good practice for diaconal financial aid and the possibilities for treating the clients socially fairly were found from the data. The results can be generalized to the parishes of the Turku Diocese. Developing a good practice for financial aid in Turku Diocese and in the Church as the whole needs more intensive co-operation of the parishes.

Keywords: diaconal work, economical help, practice, justice, quantitative research

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	TAUSTAA AVUSTAMISEN TUTKIMISELLE	8
1.1	Yhteiskunta, avustaminen ja terveys	8
1.2	Diakoniatyö ja sen toimintaympäristö Turun arkkihiippakunnassa	9
1.3	Keskeisiä käsitteitä	11
2	TALOUELLINEN AVUSTAMINEN DIAKONIATYÖSSÄ	16
2.1	Avustamiseen liittyvät suositukset, ohjeet ja lait	16
2.2	Aikaisempi tutkimus	18
2.2.1	Avustaminen ja työn kehittäminen	18
2.2.2	Yhteiskunnallisen tilanteen vaikutukset avustamiseen	21
2.2.3	Paikallinen avustaminen	23
2.3	Taloudellinen avustaminen arkkihiippakunnassa vuosina 2007-2009	24
2.4	Kokonaisvaltainen auttaminen ja sosiaalinen oikeuden- mukaisuus	28
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
3.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	30
3.2	Tutkimusmetodi ja aineiston hankinta	31
3.2.1	Metodin valinta	31
3.2.2	Mittarin laatiminen ja aineiston hankinta	32
3.3	Aineiston analysointi	34
3.4	Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointia	36
3.4.1	Validiteetti ja reliabiliteetti	36
3.4.2	Eettisyys	38
4	TUTKIMUSTULOKSET	41
4.1	Taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet seura- kunnissa	41
4.2	Suosittelujen, ohjeiden ja lakien näkyminen avustus- käytännöissä	44

4.2.1 KDY:n suositukset ja taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet	44
4.2.2 Lakien sääntelemät avustamisohjeet ja –käytännöt	45
4.3 Mahdollisuudet sosiaalisesti oikeudenmukaiseen avustamiseen	46
4.4 Keskeiset tutkimustulokset	53
5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	56
5.1 Taloudellinen avustaminen Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa	56
5.2 Suositukset, ohjeet ja lait avustamisen käytännöissä	57
5.3 Diakoniatyön hyvä avustuskäytäntö	59
5.4 Avustamisen oikeudenmukaisuus	61
5.5 Avustustyön kehittämisen ja jatkotutkimusaiheiden pohdintaa	63
5.6 Tutkimuksen arviointia	65
LÄHTEET	67
JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET	75
LIITTEET:	
Liite 1. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön suositus taloudellisen avustamisen periaatteiksi seurakunnissa	77
Liite2. Hyvän käytännön kehitysportaat	79
Liite 3. Kyselylomakkeen saatekirje	80
Liite 4. Kyselylomake	81
Liite 5. Kirje kyselylomakkeen saajille	84

Käytetyt lyhenteet:

DTS	Diakonian tutkimuksen seura ry
ev.lut.	evankelis-luterilainen
KDY	Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö
KJ	Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkojärjestys (1993)
KL	Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkolaki (1993)
SOTE-alue	Sosiaali- ja terveysalue
THL	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

TAULUKOT JA KUVIOT

TAULUKKO 1. Turun arkkihiippakunnan seurakuntien diakoniatyön asiakas- ja avustustilastojen tietoja vuosilta 2007 - 2009	25
TAULUKKO 2. Turun arkkihiippakunnan diakoniarahastolle lähetetyt avustushakemukset ja myönnetty avustukset vuosina 2007 - 2009	26
TAULUKKO 3. Turun arkkihiippakunnan seurakunnat; Kirkon diakoniarahastosta haetut ja myönnetty avustukset vuosina 2007 - 2009	27
TAULUKKO 4. Taloudellisen avustamisen kirjallisten ohjeiden yhteys seurakunnan kokoon ja diakonian virkojen määrään (f, %) Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)	42
TAULUKKO 5. Diakoniatyöntekijöiden täydennyskoulutuksen yhteys taloudellisen avustamisen kirjallisiin ohjeisiin Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)	43
TAULUKKO 6. Turun arkkihiippakunnan seurakuntien taloudellisen avustamisen kirjallisten ohjeiden sisältöjä (n=29)	44
TAULUKKO 7. Taloudellisesta avustamisesta päättävät tahot Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)	46
TAULUKKO 8. Turun arkkihiippakunnan ja kirkon diakoniarahastoista vuosina 2007- 2009 Turun arkkihiippakunnan seurakuntiin haetut ja myönnetty avustukset (n=36)	48
TAULUKKO 9. Kirkon diakoniarahaston ja Turun arkkihiippakunnan diakoniarahaston myöntämät avustukset arkkihiippakunnan seurakunnille sekä avustusten yhteys seurakuntien kokoon, diakoniatyöntekijöiden täydennyskoulutukseen, asiakasohjelman käyttöön, verkostoyhteistyöhön ja kahteen taloudellisen avustamisen ohjeeseen vuosina 2007 – 2009 (n=36)	49
TAULUKKO 10. Yhteisvastuuvarojen seurakuntaosuuden käyttö taloudelliseen avustamiseen Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa vuosina 2007-2009 (n=36)	50
TAULUKKO 11. Yhteisvastuuvarojen seurakuntaosuuksien avustuskäyttöön liittyviä tekijöitä, Turun arkkihiippakunnan seurakunnat, 2007-2009 (n=36)	51

TAULUKKO 12. Verkostoyhteistyön yhteys diakonian virkojen määrään, ammatilliseen koulutukseen ja yhteistyötä koskeviin avustusohjeisiin Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)	53
KUVIO 1. Hyvän käytännön prosessi	14
KUVIO 2. Turun arkkihiippakunnan seurakunnat 1.1.2010 (N=61) ja kyselyyn vastanneet seurakunnat (N=61 ja n=36) kokoluokittain (%)	41
KUVIO 3. Seurakuntien taloudellisen avustamisen talousarviomäärärahat Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36) vuosina 2007 – 2009 määrärahaluokittain	47
KUVIO 4. Avustusmäärärahojen käyttöaste Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa vuosina 2007-2009 (n=36)	48
KUVIO 5. Yhteisvastuun seurakuntaosuuden käyttö taloudelliseen avustamiseen osittain tai kokonaan (%-osuus seurakunnista) ja seurakuntien talousarvioiden avustusmäärärahat Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa vuosina 2007-2009 (n=36)	52

1 TAUSTAA AVUSTAMISEN TUTKIMISELLE

1.1 Yhteiskunta, avustaminen ja terveys

Lähimmäisenrakkauteen perustuva yksilöllinen, välitön auttaminen on aina kuulunut diakonian tehtäviin. Diakonian keskeisiin työmuotoihin kuuluu esimerkiksi vastaanotolla, kotikäynneillä tai laitosvierailujen yhteydessä tehtävä sielunhoito. Ihmisten hädän syyt ovat usein yhteiskunnallisia, ja diakonia onkin erityisesti viime vuosikymmeninä pyrkinyt vaikuttamaan yhteiskunnan epäkohtiin. (Veikkola 2002, 114–119.)

Toimintaympäristön muutokset näkyvät suomalaisten seurakuntien diakoniatyössä tavallisesti hyvin nopeasti. Viimeaikaisten, laajamittaisten irtisanomisten vaikutukset diakoniatyöhön kuuluvat nopeasti näkyviin muutoksiin. Ensin näkyvät esimerkiksi henkisen tuen ja velkaneuvonnan tarpeet. Myöhemmin, ansiosidonnaisten työttömyyspäivärahojen vaihtuessa peruspäivärahoiksi, alkaa voimistua myös taloudellisen avustamisen tarve (Vrt. Hiilamo 2010). Sosiaali-toimen asiakkailla voi olla vajavainen kuva niistä palveluista, joihin heillä olisi oikeus tai joita heidän olisi ainakin mahdollisuus hakea. Edut jäävät saamatta, ja samalla kunta varaa toistuvasti liian vähän määrärahoja kulloinkin kyseessä olevaan palveluun. (Räty 2010, 64–65.)

Ihmisen hyvinvointiin kuuluu aineellinen ulottuvuus (Downie, Tannahill & Tannahill 1996). Taloudellinen huono-osaisuus ja heikko terveys kietoutuvat toisiinsa. Sairauden vuoksi haetaan usein taloudellista apua diakoniatyöltä, kun viimesijaisesta toimeentuloturvasta ei saa riittävästi apua. Yleisimmin apua annetaan lääkkeiden hankkimiseen. Diakoniatyöllä on suuri merkitys heikompi-osaisten ihmisten taloudellisen tilanteen vakauttamisessa ja terveyspalvelujen saamisen varmistamisessa sekä terveyden edistämisessä ja ylläpitämisessä. (Kinnunen 2009.) Kertaluonteisetkin avustukset voivat edistää asiakkaiden hyvinvointia (Lahti 2009).

1.2 Diakoniatyö ja sen toimintaympäristö Turun arkkihiippakunnassa

Tässä opinnäytetyössä tutkimuskohteena on diakoniatyön taloudellinen avustaminen Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (N=61). Avustamista ohjaavista arvoista tutkimuskohteena on sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Opinnäytteen tekijän havainnot seurakuntien erilaisista avustuskäytännöistä ovat herättäneet ajatuksen mahdollisuudesta yhtenäistää taloudellista avustamista alueellisesti. Tekijän tietojen mukaan diakoniatyön avustustoimintaa ei ole aiemmin tutkittu oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Turun arkkihiippakunnassa oli vuoden 2010 alussa 61 seurakuntaa. Niistä alle 4 000 jäsenen seurakuntia oli 24 (39,4 %), 4 000 – 10 000 jäsenen seurakuntia 16 (26,2 %). Yli 10 000 jäsenen seurakuntia oli 21 (34,4 %). Osa seurakunnista kuului seurakuntayhtymiin. (Kirkon kalenteri 2010, 84–111.) Tässä tutkimuksessa käytettiin edellä esitettyä seurakuntien kokoryhmittelyä. Diakoniatyö toteutuu seurakunnissa, joiden maantieteelliset rajat määräytyvät kuntarajojen mukaan. Kuntaliitosten myötä arkkihiippakunnan alueella tapahtui useita seurakuntien yhdistymisiä tämän tutkimuksen kattamien vuosien 2007 - 2009 aikana. Vielä vuoden 2006 alussa arkkihiippakuntaan kuului 89 seurakuntaa (Kirkon kalenteri 2006, 70–98).

Suomalaisessa yhteiskunnassa on 1990-luvun laman jälkeen tapahtunut merkittäviä muutoksia. Pienituloisten suomalaisten määrä on kaksinkertaistunut 15 vuodessa. Opiskelijoiden, yksinhuoltajien ja muiden pienituloisten tulokehitys on pitkään ollut keskimääräistä heikompaa ja lapsiköyhyys kasvanut vuodesta 1994 lähes kolminkertaiseksi. Tämän seurauksena monet ikääntyneet joutuvat tulemaan loppuelämänsä toimeen hyvin pienillä tuloilla ja erityisesti maaseutumaaisissa kunnissa pienituloisuus tulee pitkittymään kaupungeissa asuviin pienituloisiin verrattuna. (Hänninen & Palola 2010.) Köyhyyttä tai pienituloisuutta voidaan pitää lähes kaikkien muiden hyvinvoinnin vajeiden ennustajana (Karvonen, Lahelma & Winter 2006, 78–103).

Terveysteen ja hyvinvointiin merkittävästi vaikuttavina perusedellytyksinä voidaan pitää riittävää taloudellista toimeentuloa... // ... perustekijöiden puuttuessa voi olla mahdotonta kohentaa terveydentilaa tai edes ylläpitää sitä. // Tutkimusten mukaan erityisesti pitkäaikaistyöttömyys on entistä selvemmin yhteydessä köyhyyteen. (Kansallinen terveyserojen kaventamisen toiminta-ohjelma 2008 – 2011, 31–32)

Vuonna 2009 Suomen bruttokansantuote laski ennätykselliset 7,8 %. Huhtikuussa 2010 koko maan työttömyysaste oli 9,3 %, missä kasvua vuotta aiempaan oli 0,6 prosenttiyksikköä. (Tilastokeskus). Lounais-Suomen alueviraston alue käsittää Satakunnan ja Varsinais-Suomen maakunnat eli saman maantieteellisen alueen kuin Turun arkkihiippakunta. Alueen työttömyydessä ei tapahtunut merkittäviä negatiivisia muutoksia vuosina 2007 - 2008 (www.uusi-sotkanet.fi). Sen sijaan tammikuusta 2009 tammikuuhun 2010 työttömyysaste kasvoi 5,2 prosenttiyksikköä eli 10,1 prosenttiin ja huhtikuussa 2010 työttömyysprosentti oli Lounais-Suomen alueviraston ja samalla arkkihiippakunnan alueella 11,0 % (Tilastokeskus).

Erityisesti nuorten ja pitkäaikaistyöttömien määrä kasvoi Lounais-Suomen alueviraston alueella vuosina 2007 - 2009 huolestuttavan paljon. Työttömyyden ja tulo-ongelmien odotetaan synnyttävän lisää ongelmia, aiheuttavan kasvavaa huono-osaisuuden kehää sekä lisäävän peruspalvelujen tarvetta alueella. Myös Lounais-Suomen maakuntien sisäiset erot kasvoivat väestön keskittyessä yhä selvemmin Porin ja Turun seudulle. (Peruspalvelut Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa 2009.)

Suhteessa asukaslukuun seurakuntien avustusmäärärahat ja diakonian virkojen määrä nousivat 1990-luvun laman jälkeen eniten Turun arkkihiippakunnassa, vaikkei taloudellisen hädän kasvu ollutkaan alueella yhtä laajaa kuin monessa muussa hiippakunnassa (Saari, Kainulainen & Yeung 2005). Diakonin koulutus voi olla yksi selittävä tekijä lamasuuntautuneeseen työotteeseen, mutta se ei yksin riitä selitykseksi. Arkkihiippakunnan diakoniatyöntekijöistä diakoneja oli vuoden 1995 tietojen mukaan noin 25 %. Valtaosa diakoniaviranhaltijoista oli siis diakonissoja. (Hiilamo 2010.) Diakonien osuus on vuodesta 1995 kasvanut

merkittävästi, sillä elokuussa 2010 arkkihiippakunnassa oli Diakoniatyöntekijöiden Liiton (DTL) varsinaisista jäsenistä diakonissoja 106 (54,4 %) ja diakoneja 89 (45,6 %) (R. Hiedanpää, sähköposti 11.8.2010).

Turun arkkihiippakunnassa avustusasiakkaiden määrä kasvoi, mutta diakoniatyön kaikkien asiakkaiden määrä vähentyi vuodesta 2007 vuoteen 2009 (Kirkon toimintatilastot 2007, 2008, 2009). Rauma (2010a) esitti, että vähintäänkin sosiaali- ja terveysalueittain (SOTE-alueittain) tulisi olla olemassa yhteiset diakonisen taloudellisen avun periaatteet. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan SOTE-alueet ovat kuntia tai kuntayhtymiä, jotka vastaavat alueensa peruspalveluista. Peruskuntien vastuu väestön hyvinvoinnin ja terveyden huolehtimisesta edellyttää kunnilta tai kuntayhtymiltä monialaista yhteistyötä muun muassa seurakuntien ja järjestöjen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö.) Seurakunnan avustusmäärärahan minimisumman pitäisi hiippakuntasihteeri Rauman mukaan olla reilu euro seurakunnan jäsentä kohti. Riittävälle tasolle ei kaikkialla arkkihiippakunnassa ole päästy, sillä osassa alueen seurakunnista olivat vuoden 2010 avustusmäärärahat lopussa jo lokakuussa. (Heino 2010.)

1.3 Keskeisiä käsitteitä

Tämän tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat diakoniatyö, diakoniatyöntekijä, taloudellinen avustaminen, hyvä käytäntö sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. *Diakoniatyöllä* tarkoitetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkojärjestyksessä (KJ) määriteltyä diakoniaa (KJ 4:3.). Diakoniatyö on kristilliseen ihmiskäsitykseen ja uskoon perustuvaa toimintaa. Kristillisen ihmiskäsityksen lisäksi diakonia perustuu välittämiseen, luottamukseen, yhteisöllisyyteen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Työ jakautuu erilaisiin työaloihin, kuten päihde-, mielenterveys-, vammais- ja yhteiskunnalliseen työhön. Diakoniatyöhön kuuluu asiakastyötä, vapaaehtoistoiminnan ohjaamista, verkostotyötä sekä vaikuttamistoimintaa. Diakoniatyön toteuttamisesta vastaavat kirkko-

neuvoston tai seurakuntaneuvoston valitsevat (KJ 6:49) diakonian viranhaltijat. (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010.)

Diakoniatyöntekijällä tarkoitetaan diakonian viranhaltijoita. Seurakunnassa tulee yleensä olla vähintään yksi diakonian virka (KJ 6:9, 50). Diakonian viroissa toimii piispainkokouksen (13.9.2005, Kirkon säädöskokoelma nro 101) § 2 tai § 4 päätöksen mukaisen diakonian virkaan kelpoistavan koulutuksen suorittaneita diakoneja ja diakonissoja. Diakoni on diakonisen sosiaalityön ja diakonissa diakonisen hoitotyön asiantuntija. Diakoniatyöntekijä tukee ja vahvistaa ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa ja ohjaa erilaista vapaaehtoistoimintaa. Diakoniatyöntekijä pyrkii vaikuttamaan yhteiskuntaan sen kaikilla tasoilla ja toimii kirkon ja seurakunnan edustajana sosiaali- ja terveydenhuollon sekä eri järjestöjen yhteistyöverkostoissa ihmisten rinnalla heidän elämäntilanteidensa parantamiseksi. Virkaan kuuluu vaitiolovelvollisuus. (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010.)

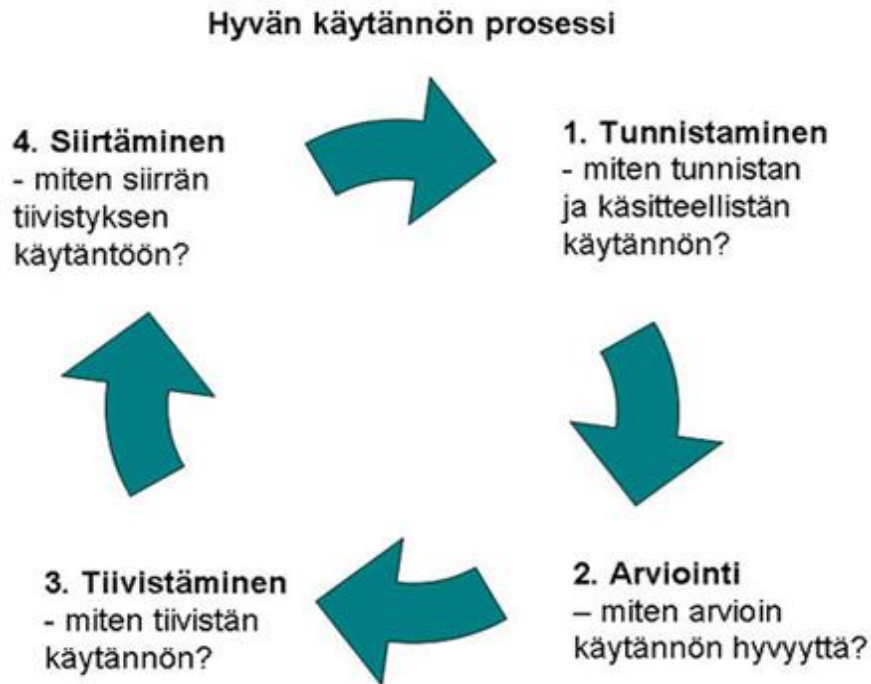
Taloudellisella avustamisella tarkoitetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyön piirissä nykyisin tapahtuvaa taloudellisen avustamisen toimintaa (vrt. KJ 4:3). Taloudellisen avustamisen elementtejä ovat aineellinen avustaminen (osto-osoitukset, ruoka-apu, laskujen maksu, rahastoavustukset) neuvonta ja ohjaus talousasioissa, keskustelu ja kannustaminen, hengellinen auttaminen sekä auttamisverkostossa (viranomaisyhteistyö) toimiminen (Juntunen 2006, 78–89; vrt. Hakala 2002, 256–258).

Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö (KDY) on antanut suosituksen seurakuntien taloudellisen avustamisen periaatteiksi. KDY katsoo taloudellisen avustamisen olevan osa seurakunnan työtä ja ihmisten kokonaisvaltaista kohtaamista. Taloudellisen avustamisen KDY määrittelee pääsääntöisesti kertaluonteiseksi kriisiavuksi, johon liittyy muuta, pidempiaikaista auttamista. Diakoniatyön tulee saattaa paikkakunnalla havaitsemansa hätä kunnan ja seurakunnan päättäjien tietoon. (Suositus seurakuntien taloudellisen avustamisen periaatteiksi; Liite 1.)

Hyvällä käytännöllä ei vielä ole vakiintunutta määritelmää. Hyvällä käytännöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaisia sosiaali- ja terveysalan käytäntöjä, jotka on koettu paitsi toimintaympäristöissään toimiviksi, myös asiakkaille hyvää tuottaviksi ja eettisesti hyväksyttäviksi. Hyvän käytännön perustana on mahdollisimman monipuolinen tieto toiminnan vaikuttavuudesta ja / tai käytännön toimivuudesta. THL:n Sosiaalipalvelujen arviointiryhmän määrittelyn mukaan hyvä käytäntö perustuu parhaaseen mahdolliseen tietoon sekä työntekijöiden hyväksi kokemuksiin ja toimiin työkäytäntöihin. Hyvän toiminnan kirjallisesta kuvauksesta lukijan tulee pystyä arvioimaan käytännön tietoperusta ja mahdolliset tiedolliset puutteet. Kun hyvä käytäntö tiivistetään selkeäksi, toisaalta yksityiskohtaiseksi ja toisaalta riittävän yleistettäväksi, on sen käyttöönotto mahdollista. (Hyvät käytännöt.)

Hyvän käytännön edellyttämää näyttöä käytännön toimivuudesta voi antaa esimerkiksi systemaattinen kirjallisuuskatsaus. (Aveyard & Sharp 2009, 51–53, 56). Hyvän käytännön kehittäminen on pitkäjänteinen prosessi. Uudesta kokeilusta (*kiinnostava käytäntö*) voi kehittyä *lupaava käytäntö*, joka ulkopuolisen tai itsearviointin kautta saa näyttöä käytännön toimivuudesta ja tuloksellisuudesta. Kun *hyvä käytäntö* on vakiintunut eri olosuhteissa toimivaksi ja tuloksekkaaksi käytännöksi, puhutaan *kestävästä hyvästä käytännöstä*. (Hyvän käytännön kehitysportaat, Liite 2.)

Kuntien parhaat palvelukäytännöt –hankkeen yksi keskeinen johtopäätös oli hyvien käytäntöjen kokoaminen ja levittäminen erilaisissa kunnissa. (Kohti tulevaisuuden palveluja 2009). Tässä opinnäytetyössä pyritään soveltamaan kunta-alan hankkeen johtopäätöstä diakoniatyöhön. Diakoniatyön on mahdollista hyödyntää sosiaalialan hyvien käytäntöjen kehittämiskokemuksia ja perusteita kehittäessään omia, hyviä käytäntöjään. Hyvään käytäntöön liittyvää vaikuttavuutta on diakoniatyössä tutkittu erittäin vähän, mutta kertaluonteisesta avustustoiminnasta on löydetty asiakkaiden kokemaa vaikuttavuutta (vrt. Lahti 2009, 51–52).

Kuvio 1: Hyvän käytännön prosessi (Lähde: Hyvät käytännöt.)

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus käsitetään Pohjoismaissa tasa-arvoisuutena ja huono-osaisiin kohdistuvana solidaarisuutena. Kansalaiset ovat yhä kiinnostuneempia siitä, kohdellaanko heitä yhteiskunnassa tasa-arvoisesti. (Julkunen 2006, 188-189.) Anglosaksisten maiden näkemys oikeudenmukaisuudesta korostaa mahdollisuuksien tasavertaisuutta. Kun jokaiselle on tarjolla yhtäläiset mahdollisuudet, on lopputulema kiinni yksilöiden omista valinnoista. Mahdollisuuksien luomiseen tarvitaan myös tulonsiirtoja, jotka tasaavat ihmisten tulotasojen alueellista vaihtelua. Suomessa painotettiin ennen 1990-luvun lamaa lopputulemien oikeudenmukaisuutta. Laman jälkeen siirryttiin alueellisten mahdollisuuksien oikeudenmukaisuutta painottavaan politiikkaan. (Böckerman & Kangasharju 2007, 198-199.)

Oikeudenmukaisuus on yksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen perusarvoja. Ketään ei saa sulkea ulkopuolelle, kun hyvinvoinnin mahdollisuuksia jaetaan ihmisten tarpeiden ohjaamina. (Savola & Koskinen-Ollonqvist 2005, 8, 62.) Oikeudenmukaisuus on yhteydessä sekä yhdenvertaisuuteen että tasa-arvoon. Menetelmällinen yhdenvertaisuus tarkoittaa mitattavissa ja käytettävissä ole-

vien, yhteisten voimavarojen jakamista. Menettelyllinen yhdenvertaisuus sisältää menetelmän, jolla yhdenvertaisuus toteutetaan. Yksilöiden välisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta oikeudenmukaisuus riippuu oikeuksien keskinäisistä suhteista. Yksilön oikeudet toteutuvat suhteessa toisiin oikeuksiin tai toisen yksilön oikeuksiin. Yksilön oikeuksia voidaan rajoittaa toisen yksilön hyväksi. Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ongelmallista on se, millaisia eroja voidaan sallia yksilöiden välille ja millä perusteilla. Jotkut eroavaisuudet voivat olla hyväksyttäviä tai jopa tavoiteltavia. Yhdenvertaisuuden toteuttamiselle asetetaan vaatimukset oikeudenmukaisuuskäsityksen tai –tavoitteen perusteella. (Arajärvi & Sakslin 2007, 47, 52–54.)

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus kuuluu välittämisen, ihmisarvon, yhteisvastuun ja luomakunnan kunnioittamisen ohella kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön ensisijaisiin pyrkimyksiin (Vastuun ja osallisuuden yhteisö 2003, 26). Diakonia-työntekijät ovat esimerkiksi joutuneet valvomaan asiakkaiden oikeuksien toteutumista sosiaaliturvaetuuksien ja –palvelujen suhteen. Diakoniatyöhön on väkilukuun suhteutettuna käytetty eniten rahaa niillä paikkakunnilla, joissa huono-osaisuus oli korkeaa. (Grönlund & Juntunen 2006, 179–180, 182).

2 TALOUDELLINEN AVUSTAMINEN DIAKONIAITYÖSSÄ

2.1 Avustamiseen liittyvät suositukset, päätökset ja lait

Diakoniatyö kuuluu niihin kirkon perustehtäviin, joihin seurakuntien on käytettävä keräysvarojen lisäksi talousarviomäärärahojaan. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli on tästä ilmoittanut seurakunnille kiertokirjeessään nro 2280/1997 § 4 (Turun Arkkihiippakunta, Diakoniatyö 2009). KDY:n mukaan seurakuntien tulisi huomioida diakoniatyön taloudellisen avustamisen toiminta sekä talous- että henkilöstöresurssiensa suunnittelussa ja toteutuksessa (Liite 1). Erot seurakuntien diakoniatyön käytännön toteutuksessa voivat olla suuria, koska työn painotuksia ei tarvitse päättää yhteisesti kirkon tai hiippakuntien tasolla, eikä niitä voida itsenäisille seurakunnille määrätä ulkopuolelta (Hiilamo 2010, 22).

Yhteisvastuukeräyksen kautta jokaisen seurakunnan tulee kartuttaa kirkon ja oman hiippakuntansa diakoniarahastoja (Vastuun ja osallisuuden yhteisö 2003, 30). Diakonian varoja on tutkitusti kohdennettu kirkkolain edellyttämällä tavalla sinne, missä hätä on ollut suurinta. Diakoniatyön taloudellisen avun antaminen ei perustu lainsäädäntöön, vaan harkintaan. Avun saaja ei myöskään voi valittaa avustamispäätöksestä. (Grönlund & Hiilamo 2006, 28, 54.)

Seurakunnassa päätösvaltaa käyttää aina viranomainen. Diakoniatyön taloudellisen avustamisen toiminnassa viranomainen on joko kirkkoneuvosto tai diakoniatyön johtokunta. Kirkkovaltuuston tai seurakuntaneuvoston päätöksellä diakoniatyön taloudellista avustamista koskevaa päätösvaltaa voidaan delegoida viranhaltijalle, joka toimii tällöin viranomaisena. Diakoniatyöntekijöiden kokous, diakonian vastuuryhmä tai diakoniajohtokunnan itse keskuudestaan asettama työvaliokunta eivät ole avustuspäätöksiä tekeviä viranomaisia. Seurakuntien hyväksymät avustusperiaatteet tukevat avustusten valmistelua. Valmistelijan tulee pystyä esittämään asiakkaalle ymmärrettävästi avustuspäätösten

perustelut. Avustusasioiden valmistelua ja päätöksentekoa ei työturvallisuussyistä saa delegoida yhdelle työntekijälle kuin toimintaohjeen sallimien pienten ruoka- tai raha-avustusten osalta. Muutoksenhaku eli oikaisuvaatimus avustuspäätöksiin tehdään kirkko- tai seurakuntaneuvostolle. Muutoksenhaku koskee hallinnollisia avustuspäätöksiä, ei pieniä ruoka- tai raha-avustuksia. (Lilja 2010.)

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta sääntelee taloudelliseen avustamiseen liittyvien tietojen salassapidon astetta. Asiakkaiden yksityisyyden suojaamiseksi esimerkiksi henkilön vuositulot, kokonaisvarallisuus tai tiedot hänen saamistaan sosiaalietuksista ovat pääsääntöisesti ehdottomasti salassa pidettäviä. (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999.) Avustamistietojen tallentamista diakoniatyön henkilökistereihin sääntelee henkilötietolaki (523/1999). Lain mukaan vain asiakkaan luvalla saa tallentaa niitä tietoja, jotka avustamisen kannalta ovat tarpeellisia ja oikeita. Laki säätelee myös tietojen tallennusaikaa ja hävittämistä. (Henkilötietolaki 22.4.1999/523.)

Muutos kuntien valtionosuusjärjestelmässä (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuuksista 733/1992) vaikutti merkittävästi diakoniatyön taloudellisen avun muotojen lisääntymiseen 1990-luvulla. Kunnat saivat itsenäisesti päättää, mihin valtionapunsa kohdistivat. Lisäksi ne saivat luvan turvautua seurakuntien ja järjestöjen apuun. (Malkavaara 2002, 296; Juntunen 2006, 60.) Diakoniatyöntekijöillä on ollut kokemuksia siitä, että esimerkiksi sosiaalityöntekijät ja velkaneuvojat ohjaavat asiakkaitaan diakoniatyön taloudellisen avustamisen piiriin (Juntunen 2006, 96–97).

Diakoniatyöntekijän eettisten ohjeiden mukaan diakoniatyöntekijä ei auttamisellaan tavoittele muita päämääriä, vaan auttaa ihmistä tämän tarpeesta lähtien ja ehdollistamatta. Diakoniatyöhön kuuluu keskeisenä osana eettinen harkinta, jokaisen ihmisen kunnioittaminen Jumalan luomana, heikoimmassa asemassa olevien puolustaminen sekä muun muassa kaikinpuolinen luottamuksellisuus asiakastyössä. Diakoniatyön etiikkaan kuuluu myös ammattitaidon jatkuva kehittäminen toimintaympäristön muutosten ja muiden eteen tulevien tai odotettavissa olevien haasteiden mukaan. (Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet.)

2.2 Aikaisempi tutkimus

Diakoniatyöllä on paljon erilaisia käytäntöjä. Työn tuloksia, kuten vaikutuksia asiakkaiden hyvinvointiin on tutkittu varsin vähän. Talouden lama 1990-luvun alussa tuotti vuosituhannen vaihteen molemmin puolin useita diakoniatyön avustustoimintaan liittyviä tai sitä sivuavia tutkimuksia. Diakonian tutkimuksen seura (DTS) on 2000-luvulla julkaissut lukuisia avustustoimintaan liittyviä asiantuntija-artikkeleita.

Diakonian taloudellisen avustamisen asiakkuutta koskevaa tutkimustietoa on vielä varsin vähän. Seurakunnilta saatavilla oleva tieto perustuu toisistaan poikkeaviin käytäntöihin ja soveltuu siten huonosti tutkimusaineistoksi. (Juntunen 2006.) Kvantitatiivista tutkimusta on tehty diakoniatyön piirissä vain niukasti ja osittain syynä on aineistojen puuttuminen. Seurakuntakohtaisia diakoniatilastoja on käytetty muutamissa tutkimuksissa. Kirkkolain asettamien tavoitteiden perusteella seurakuntien tulisi panostaa diakoniatyöhön ja erityisesti kaikkein hädänalaisimpien auttamiseen eniten siellä, missä hätä on suurin. Tähän saatiin vahvistusta vertailtaessa vuosituhannen vaihteen huono-osaisuutta kuvaavia kuntatilastoja ja diakoniatyön resursseja. (Grönlund & Hiilamo 2005.)

2.2.1 Avustaminen ja työn kehittäminen

Diakoniatyöntekijän ammatillisen vastuun perustana on ammattitaito. Se muodostuu hoitotyön (diakonissa), sosiaalityön (diakoni), teologian ja diakonian osaamisesta (Lappalainen 2002, 129 -130, 139). Diakonit kiinnittivät 1990-luvun laman jälkeen huomiota asiakkaidensa toimeentuloon liittyviin vaikeuksiin. Diakonissat keskittyivät esimerkiksi työttömyyden ja sairauden välisiin yhteyksiin sekä taloudellisten ongelmien vaikutuksiin ihmisten psyykkiseen tilanteeseen. Taloudellinen avustaminen näkyi erityisesti kaupunkiseurakunnissa. (Gothóni 2006.) Se nousi yhdeksi diakoniatyön keskeisimmäksi työmuodoksi 1990-luvun taloudellisen laman jälkeen (Grönlund & Hiilamo 2005, 35, 48).

Ennen 1990-luvun lamaa diakoniatyöntekijöillä oli varsin vähän koulutusta ja kokemusta taloudellisesta avustamisesta. He kokivatkin avuttomuutta uusien tehtävien edessä. Diakonian sielunhoito sai uuden näkökulman taloudellisessa hädässä olevien kuuntelemisesta. Ihmisten oli helpompi tulla diakoniavastaan-otolle keskustelemaan konkreettisesta avuntarpeestaan kuin syvällisemmistä kysymyksistä. Monet diakoniatyöntekijät kritisoivat taloudellisen avustamisen käytäntöjä ja pitivät epämielikkäänä diakoniatyön vähäistä taloudellista avustamistoimintaa. He kokivat sielunhoidon ja taloudellisen avustamisen vaihtoehtoisina tai jopa vastakkaisina auttamisen muotoina. Toisaalta 1990-luvun laman seurauksena tullut taloudellinen auttamistoiminta osattiin nähdä osana lisääntynyttä sielunhoitoa ja uusia mahdollisuuksia avaavana tehtävänä. Suurimpana yhteiskunnallisena hätänä diakoniatyöntekijät näkivät työttömyyden ja ihmisten taloudelliset ongelmat. (Kettunen 2001.)

Hiilamon (2010) tutkimuksen mukaan seurakuntadiakoniassa 1990-luvun laman aikana syntynyt uusi työmuoto, taloudellinen avustaminen, muistutti läheisesti sosiaalityötä. Hän havaitsi diakoniksi koulutettujen ja EU-ruuan jakamisen kesken vahvan korrelaation (0,85) ja oletti sosiaalialan ammattilaisten reagoivan taloudelliseen kriisiin terveysalan ammattilaisia herkemmin.

Kirkon diakoniatyö ulottaa omaa avustustoimintaansa köyhyyden näkökulmasta yhteiskunnan tarjoamaa toimeentuloturva syvemmälle. Diakonian taloudellinen avustaminen lähtee ihmisen henkilökohtaisesta kohtaamisesta ja hänen elämänsä kokonaisvaltaisesta tarkastelusta. Diakoniatyöntekijältä edellytetään suurta ammattitaitoa, kun hän varmistaa, että asiakkaan mahdollisuudet yhteiskunnalta saatavaan lakisääteiseen tai tarveharkintaiseen sosiaaliturvaan on selvitetty ja käytetty. (Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2006, 5.)

Diakonisen sosiaalityön käsitettä määritellessään diakoniatyöntekijät nostivat esiin taloudellisen avustamisen ja siihen liittyvän osaamisen. Ihmisten taloudelliset, terveydelliset ja hengelliset kysymykset liittyvät kiinteästi toisiinsa. Diakoniatyöntekijöiden täydennyskoulutustarjonnan tulisi tukea eri auttamismenetelmien monipuolista kehittämistä (Gothóni & Jantunen 2010, 53–54, 60,

125). Diakoniatyön perus- ja täydennyskoulutus sekä yhteiset neuvottelupäivät tukevat työalan yhtenäisyyttä (Hiilamo 2010, 22).

Diakoniatyön työmuotojen ja työmenetelmien kehittäminen edellyttää työntekijöiltä resursseja. He tarvitsevat kehittämistyöhön myös tukea koulutuksen, työnohjauksen, riittävien työ- ja kehittämisresurssien, sekä nykyaikaisten työvälineiden muodoissa. Työnantajan tehtävänä on mahdollistaa tarvittavat resurssit ja tukea työntekijöitä. Diakoniatyöntekijöiden mielestä sekä hiippakunta- että rovastikuntatasolla tapahtuvaa työn suunnittelua ja yhteistyötä on tarpeen lisätä. Vastuiden määrittämiseen ja vastuualueiden jakamiseen halutaan selkeyttä sekä henkilökohtaisten intressien huomioimista. Avustamiseen tarvitaan selkeämpiä linjauksia toistuvasti avustuksia hakevien asiakkaiden vuoksi sekä avustamistoimintaan kuluviin varojen rajaamiseksi. (Rättyä 2009, 113–124.)

Diakoniatyöntekijät esittävät työmuotojen ja työmenetelmien kehittämisessä halunsa keskittyä hädänalaisimpien ihmisten auttamiseen. Tähän sisältyy ajankohtaisiin asioihin paneutuminen, jotta hädänalaisimpien ihmisryhmien löytäminen ja auttaminen olisi mahdollista. Työhön kaivataan enemmän esimerkiksi tavoitteellisuutta, selkeyttä ja parempaa organisointia. (Rättyä 2009, 117–120.)

Diakoniatyöntekijän oma ammattiosaaminen, paikalliset tarpeet ja yhteiskunnalliset muutokset voivat vaikuttaa diakoniatyön käytäntöihin. Diakoniatyöntekijät kokevat tarvitsevansa enemmän valmiuksia ja tietoa esimerkiksi sosiaaliturvaan (kuten velkajärjestelyt ja toimeentulolaskelmat) liittyen, jotta voisivat auttaa ihmisiä. Lisäksi koulutusta kaivattiin muun muassa ATK-taitoihin. Opiskeluun tai pitkiin koulutuksiin ei kaikilla diakoniatyöntekijöillä ole henkilökohtaisia resursseja. (Rättyä 2009, 14, 79–85.)

Suominen (2008, 58) näki tarpeelliseksi diakoniatyön taloudellisen tuen taroituksen ja tavoitteiden konkreettista pohdintaa. Keinoksi tähän työhön hän esitti paikallistasolla sovittujen työkäytäntöjen ja -sääntöjen muokkaamisen suhteessa sosiaalitoimeen. Myös koko kirkon tulisi Suomisen mielestä pohtia

avustustoiminnan tavoitteita ja sääntöjä sekä niiden suhdetta yhteiskunnalliseen taloudelliseen auttamisjärjestelmään.

2.2.2 Yhteiskunnallisen tilanteen vaikutukset avustamiseen

Pääosa diakoniatyön asiakaskunnasta tukeutui 1990-luvun laman jälkeen myös toimeentulotukeen. Kulutusluotoista ja rästiveloista muodostuva ylivelkaantuneisuus rasitti lähes puolta asiakkaista. Viimesijaiseen toimeentuloturvaan eli toimeentulotukeen oli liitetty kertaluonteisuuden ajatus, mutta laman jälkeen se oli monelle pysyvä tulojen lähde. Diakoniatyön apu täydensi tai toisinaan jopa korvasi tilapäisen ja kertaluonteisen avun osuutta. Vaikeimmassa tilanteessa olevien määrittely oli ongelmallista. (Iivari & Karjalainen 1999, 5–6, 69–70.)

Viimesijaisen sosiaaliturvan aukkoja ja diakoniatyön antamaa taloudellista apua 2000-luvulla kartoittaneeseen tutkimukseen haastateltiin pitkään työskentelypaikkakuntansa sosiaaliturvan soveltamisratkaisuja seuranneita diakoniatyöntekijöitä. Haastattelut osoittivat, että seurakuntakohtaiset avustamisperusteet ja –käytännöt ohjaavat asiakkaita diakonian taloudellisen avun piiriin. Myös sosiaalityöntekijät, velkaneuvojat ja vuokranantajat ohjasivat taloudellisissa vaikeuksissa olevia ihmisiä diakoniatyön asiakkaiksi. Paikallinen huono-osaisuus näkyi varojen kohdentamisena diakoniatyön taloudelliseen avustamiseen. Diakoniatyöntekijät sovelsivat taloudellisen avun, neuvonnan, ohjauksen, viranomaisyhteistyön ja muun muassa hengellisen auttamisen menetelmiä avustustoiminnassaan, mutta näkivät taloudellisen avun liian vähäiseksi asiakkaan talouden tasapainottamisen näkökulmasta. Taloudellinen tuki nähtiin kertaluonteisena ja viimesijaisena, täsmä- tai ensiaputyypisenä avustamisena kriisitilanteissa. Resurssien rajallisuudesta huolimatta avustustoimintaa pidettiin tarpeellisena myös tulevaisuudessa. (Juntunen 2006, 60, 95–98, 171–172.)

Korkean työttömyyden ja heikon talouskasvun aikana yhteisvastuukeräyksen tuotto on ollut huonompi kuin yhteiskunnan kannalta hyvinä vuosina. Tämä siitä

huolimatta, että juuri huonoina vuosina apua tarvittaisiin enemmän. Yhteisvastuukeräyksen tuotot ja alueen sosiaalinen tarve kuuluvat tekijöihin, jotka voimakkaimmin ohjaavat seurakunnan varojen suuntaamista diakoniaan. Diakonian määrärahat ovat myös yhteydessä paikallisen väestön koulutustasoon: Mitä enemmän korkeasti koulutettuja paikkakunnalla asuu, sitä pienemmät ovat diakonian kokonaismenot. (Saari, Kainulainen & Yeung 2005, 153, 172, 180–181.)

Kirkko, seurakuntien diakoniatyö ja diakoniakoulutus reagoivat nopeasti 1990-luvun lamaan ja yhteistoiminta erityisesti velkaneuvonnan sekä sosiaalitoimen kanssa lisääntyi. Kirkon antamat avustukset ylittivät kuntien myöntämän harkinnanvaraisen toimeentulotuen määrän, vaikka moni diakoniatyöntekijä väheksyi seurakuntien antamia avustuksia. Lähitulevaisuudessa sielunhoitotyö, aineellisen tuen antaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen ovat lähentymässä tai jopa yhdentymässä. (Malkavaara 2007.)

Suomen 1990-luvun taloudellinen lama siirsi diakoniatyön painopisteen vanhuustyöstä työikäisiin. Ylivelkaantuneiden, toimeentulo-ongelmaisten työttömien ja henkilökohtaiseen konkurssiin ajautuneiden asiakkaiden määrä kasvoi. Ruokapu, osto-osoitukset ja asiakkaiden neuvonta taloudellisissa asioissa muodostui merkittäväksi osaksi työtä. Ruokapankkitoiminnan odotettiin olevan lyhytaikaista kriisiapua ja loppuvan 1990-luvun aikana, mutta toiminta jatkuu edelleen. Diakoniatyö on panostanut taloudelliseen avustamiseen eniten niissä kunnissa, joissa on suhteellisesti paljon toimeentuloasiakkaita. Toisiin Pohjoismaihin vertailtaessa Suomen diakoniatyö paikkaa yhteiskunnallista sosiaaliturvaa, kun se muualla täydentää sitä. Vastoin odotuksia diakoniatyön väliaikaiseksi ajateltu rooli sosiaaliturvan paikkaajana näyttäisi jatkuvan. (Pessi 2008.)

Diakonian työmäärä ja työn vastualueet näyttivät 2000-luvulla lisääntyneen eri puolilla Suomea. Erityisesti yhteistyö sosiaalitoimen kanssa oli lisääntynyt. Hallinnollisten tehtävien, sielunhoidon, kriisi- ja perhetyön sekä vapaaehtoistoiminnan haasteet olivat kasvaneet. Vastuualueiden lisääntyttyä oli jostain työn osasta täytynyt leikata. Taloudellisen avustamisen ja ruokapankkitoiminnan

osuus oli vähentynyt tutkimusta edeltäneinä vuosina. (Yeung 2007.) On huomattava, että Yeungin tutkimus oli tehty ennen Suomen talouselämän viimeisintä talouden taantumakautta.

2.2.3 Paikallinen avustaminen

Seurakuntakohtaista diakoniatyön taloudellista avustamista on 2000-luvulla tutkittu ja kehitetty sekä ennen taloudellisen taantuman alkamista että sen aikana. Esimerkiksi Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymälle on tehty materiaallisen tuen periaatteista ja käytännöistä ohjeistus eurorajoiheen. (Suominen 2008, 23–24, 76–79). Kun Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan avustustoiminnan kertaluonteisuutta ja vaikuttavuutta tutkittiin, oli pyrkimyksenä kehittää seurakunnan avustustoimintaa. Seurakunnan diakoniatyöntekijät kokivat taloudellisen avustamisen säästävän asiakkaan voimavaroja ja poistavan taloudellisista ongelmista johtuvaa häpeää. Lisäksi avustaminen esti velkakierteen syntymistä. (Lahti 2009.)

Hämeenlinna-Vanajan diakoniatyöntekijät määrittelivät avustusten kertaluonteisuuden monella tavoin. Se saattoi olla yksi avustus yhteen kriisiin, asiakkaan elämäntilannetta ratkaisevasti auttava avustus tai kerran elämässä saatava avustus. Kertaluonteisuuden vaatimus oli ohjannut diakoniatyöntekijöitä kartoittamaan asiakkaan tilanteen huolella ja tekemään suunnitelman asiakasta mahdollisimman paljon ja riittävän pitkään hyödyttävän avustuksen ja muun avun antamiseksi. Joskus oli ollut tarpeen ottaa yhteyttä muihin auttajatahoihin. Asiakkaat olivat ymmärtäneet kertaluonteisuuden niin, ettei avustusta voinut saada usein tai säännöllisesti ja että saamisen perusteena tuli olla asiakkaan kriisitilanne. Apua haettiin, kun sitä ei enää muualta saanut. Avustusten saaminen vaikutti asiakkaiden elämänhallintaan tai –laatuun positiivisesti. (Lahti 2009.)

Suominen (2008) tutki Turun kaupungin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä diakoniatyön roolista auttamistyössä. Hänen mukaansa diakoniatyö on tilanteessa, jossa keskiössä ovat sekä asiakkaan oikeudet että kuntasektorin työntekijöiden

oikeus tehdä työnsä parhaansa mukaan. Ihmisten hyvinvoinnin näkökulmasta diakoniatyön tulee tukea sosiaalityöntekijöitä heidän työssään ja siksi diakoniatyön tekemän taloudellisen avustamisen paikka auttamistyön kentällä on selkeä. Tämä edellyttää Suomisen mukaan ammatillista työskentelyä pelkän armeliaisuuden sijaan.

Espoon seurakuntien diakoniatyön keskeiset kehittämissuhteet olivat asian-
tuntijuuden ja kokemuksen jakaminen ja sen mallien etsiminen sekä diakonia-
työn toteutumisen tasa-arvoisuus eri seurakuntien välillä. Seurakuntien haluttiin
laativan diakoniatyölleen yhteisen toiminta-ajatuksen ja toteuttavan diakonia-
työtä kokonaisvaltaisella tavalla. Työn suunnittelun haluttiin ulottuvan entistä
vahvemmin tulevaisuuteen ja työn sekä sen johtamisen kehittämiseen.
Diakoniatyö osoittautui muutosherkäksi ja refleksiiviseksi työalaksi, joka toimi
olennaisena osana espoolaista hyvinvointityötä. (Juntunen 2009, 116–119.)

2.3 Taloudellinen avustaminen arkkihiippakunnassa vuosina 2007 - 2009

Diakoniatyön toimintatilastoista koottavat vuositilastot kertovat sekä koko kirkon
että eri hiippakuntien toiminnasta monipuolisilla taulukoin. Turun arkkihiippa-
kunnan seurakuntien diakoniatyön asiakas- ja avustustilanne oli muuttunut
vuosina 2007 – 2009. Asiakaskontaktien kokonaismäärä oli laskenut, mutta
aineellisen avustamisen euromäärä sekä ruoka- että muiden avustusten osalta
noussut. Keskimääräisen ruoka-avustuksen arvo pysyi jokseenkin samana
lukumäärän kasvaessa. Muiden avustusten keskimääräinen arvo nousi selvästi.
(Kirkon tilastollinen vuosikirja 2007, 97–102 ja 2008, 97–102; Kirkon toiminta-
tilastot 2007, 2008 ja 2009.) Asiakas- ja avustustilastojen tietoja on esitetty
taulukossa 1.

Taloudelliset ongelmat olivat koko kirkon tasolla selvästi yleisin syy diakonian
asiakaskontakteihin vuonna 2009. Kirkon vuositilastoinnin mukaisesti aineelli-
sen avustamisen summan muodostivat vuosina 2007 - 2008 seurakuntien omat
diakonia-avustukset. Vuodesta 2009 alkaen summaan sisältyvät rovastikunnan,

hiippakunnan tai kirkon diakoniarahastolta saadut avustukset. (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2007, 97–102 ja 2008, 97–102; Kirkon toimintatilastot 2007, 2008 ja 2009.) Tämä selittää avustustoiminnan tilastotietojen muutokset vuosien 2008 ja 2009 välillä, mutta vaikeuttaa vertailua tutkimusjaksolla 2007 - 2009.

TAULUKKO 1. Turun arkkihiippakunnan seurakuntien diakoniatyön asiakas- ja avustustilastojen tietoja vuosilta 2007-2009¹

	2007	2008	2009
Asiakaskontakteja ² yhteensä (kpl)	102 002	99 803	89 898
Asiakaskontaktien syitä: (kpl)			
Taloudelliset kysymykset	29 214	31 346	30 586
Aineellinen avustaminen ³ :			
Ruoka-avustukset (kpl)	15 174	16 264	19 096
Ruoka-avustukset (euroa)	326 943	337 225	405 527
Muut avustukset (kpl)	3 347	4 324	3 708
Muut avustukset (euroa)	407 901	443 379	555 572
Avustus keskimäärin:			
Ruoka-avustus (euroa)	21,55	20,73	21,23
Muu avustus (euroa)	121,87	102,54	149,83

Turun arkkihiippakunnan diakoniarahasto muodostuu Yhteisvastuukeräyksen hiippakuntaosuudesta. Seurakuntien on mahdollista hakea rahastosta taloudellista apua asiakkailleen. Yhteisvastuukeräyksen hyvä tulos merkitsee arkkihiippakunnan seurakunnille parempia avustusten saantimahdollisuuksia. Harkinnanvaraisten avustusten myöntämisperiaatteista keskeisimpiä ovat: Ensimmäisestään huomioidaan katastrofityyppiset avustukset ja taloudellisissa vaikeuksissa olevat asiakastaloudet. Avustusta voidaan myöntää yleensä saman verran kuin paikallisseurakunta on avustanut kyseistä taloutta ja vain kerran taloutta kohden. (Turun arkkihiippakunta, diakoniatyö 2009.)

Vuosien 2007 - 2009 aikana arkkihiippakuntaan tuli avustusanomuksia vuosittain 22 - 24 seurakunnasta. Anomusten ja myönnettyjen avustusten lukumäärät ja euromäärät kasvoivat tutkimusjakson aikana. Anomuksia hylättiin vain vähän. Yhteisvastuukeräyksen tuotto näkyi suoraan annettujen avustusten summassa.

¹ Sisältää seurakuntayhtymien yhteisen diakoniatyön, joka ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Eritellympää tilastoa ei ollut saatavissa.

² Sisältää henkilökohtaiset kontaktit sekä puhelin- ja sähköpostikontaktit, jotka tilastoitiin vielä vuonna 2007 erikseen. Puhelin- ja sähköpostikontaktien osalta vuonna 2007 tilastoitiin ainoastaan kontaktin syy.

³ Vuonna 2009 avustuksiin lisättiin arkkihiippakunnan ja kirkon diakoniarahastoista saadut avustukset.

Tuotto kasvoi erityisesti vuonna 2009. Keskimääräinen avustussumma pieneni tutkimusjakson aikana 125 eurolla. Vuonna 2009 anottujen ja myönnettyjen avustusten erotus oli yli 20 000 euroa. (Yv-yhteenveto 2007, 2008, 2009.) Arkkhiippakunnan diakoniarahaston avustuksia esitetään Taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Turun arkkhiippakunnan diakoniarahastolle lähetetyt avustushakemukset ja myönnetyt avustukset vuosina 2007 - 2009

	2007	2008	2009
Avustusta hakeneet seurakunnat ⁴	22	22	24
Haetut avustukset (lukumäärä)	50	56	62
Myönnetyt avustukset (lukumäärä)	44	49	57
Haetut avustukset (euroa)	55 112	56 678	63 991
Myönnetyt avustukset (euroa)	39 207	39 726	43 652
Avustus keskimäärin (euroa)	891	811	766

Suurten, yli 10 000 jäsenen seurakuntien osuus avustusten hakijoista kasvoi tutkimusjakson aikana. Vuosina 2007 ja 2008 myönnettyistä avustuksista valtaosa (25 ja 33) liittyi asumisen kuluihin. (Yv-yhteenveto 2007, 2008, 2009.) Arkkhiippakunnasta myönnettiin vuoden 2009 helmikuun jälkeen enintään 1 000 euron kerta-avustus, kun aiemmin yläraja oli 2 000 euroa (Turun arkkhiippakunta, Diakoniatyö 2009). Periaatteessa arkkhiippakunnan diakoniarahastolla on vuonna 2009 ollut mahdollisuus myöntää aiempaa useampia, mutta entistä pienempiä avustuksia (vrt. Taulukko 2).

Diakoniatyöntekijöiden tuli osoittaa yli 2 000 euron (vuodesta 2009 alkaen yli 1 000 euron) avustushakemukset Kirkon diakoniarahastoon. (Turun arkkhiippakunta, Diakoniatyö 2009.) Tätä tutkimusta tehtäessä Kirkon diakoniarahaston myöntämät avustukset ylittivät enää harvoin 4 000 euron rajan (T. Gävert, henkilökohtainen tiedonanto 27.5.2010). Vielä vuonna 2009 rahastosta oli annettu Turun arkkhiippakunnan alueelle yksi 6 000 euron avustus ja viisi muuta yli 4 000 euron avustusta.

⁴ Seurakuntien määrää ei esitetä taulukossa prosenttiosuuksina kaikista Turun arkkhiippakunnan seurakunnista, vaan hakeneiden seurakuntien lukumääränä. Arkkhiippakunnan alueella tapahtui useita seurakuntaliitoksia vuosien 2007 - 2009 aikana ja seurakuntien määrä väheni merkittävästi.

Kirkon diakoniarahaston arkistojen mukaan Turun arkkihiippakunnan seurakuntien hakemien avustusten määrä oli kaksinkertaistunut sekä lukumääräisesti että euromääräisesti vuosien 2007 – 2009 välisenä aikana. Eniten oli kasvanut suurten, yli 10 000 jäsenen seurakuntien osuus hakijoista ja avustuksen saaneista seurakunnista. Kolmessa vuodessa avustushakemusten ja saatujen avustusten lukumäärä olivat suunnilleen kaksinkertaistuneet. Samoin oli käynyt saatujen avustusten euromäärälle. Lukuihin sisältyvät Tukikummit -säätiöltä Kirkon diakoniarahaston kautta haetut ja myönnettyt avustukset. (Taulukko 3.) Seurakuntayhtymien diakoniakeskukset eivät kuuluneet tämän tutkimuksen piiriin. On huomattava, että tutkitulla jaksolla seurakuntien määrä laski, mutta avustusta hakeneiden seurakuntien määrä nousi.

TAULUKKO 3. Turun arkkihiippakunnan seurakunnat; Kirkon diakoniarahastosta haetut ja myönnettyt avustukset vuosina 2007 - 2009

	2007	2008	2009
Haetut avustukset (kpl)	39	37	78
Myönnettyt avustukset (kpl)	31	32	64
Myönnettyt avustukset (€)	66 666	74 260	130 146
Avustus keskimäärin (€)	2151	2321	2034
Hakeneita seurakuntia (kpl)	16	19	28
Alle 4 000 jäsenen srk:t, hakemukset	2	5	6
- avustus myönnetty (kpl)	0	5	5
4 000–10 000 jäsenen srk, hakemukset	7	9	13
- avustus myönnetty (kpl)	7	6	11
Yli 10 000 jäsenen srk, hakemukset	30	23	59
- avustus myönnetty (kpl)	24	21	47

Ammatillisella peruskoulutuksella (diakoni, diakonissa) ei näyttänyt olevan yhteyttä anomusten hylkäämisiin. Vuosina 2007 – 2009 Turun arkkihiippakunnan seurakunnista Kirkon diakoniarahastoon lähetetyistä hakemuksista diakonin täyttämiä oli 62 ja niistä hylättiin 11 (17,7 %). Diakonissan täyttämiä hakemuksia lähetettiin 92 ja niistä hylättiin 17 (18,5 %).

2.4 Kokonaisvaltainen auttaminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Diakonia perustuu nimenomaan kristilliseen ihmiskäsitykseen. Auttaakseen niitä, joita kukaan muu ei auta, diakonia soveltaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon ihmiskäsityksiä. (Niemelä 2002, 87, 90.) Kristillisen ihmiskäsityksen keskiössä on se, että ihminen on Jumalan kuva, ja että ihmisarvo on alkuperäinen, ehdoton sekä kaikille samanlainen (Lindqvist 1988, 204–205). Diakonian näkökulmasta ihminen on paitsi fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen, myös hengellisen ulottuvuuden omaava kokonaisuus. Diakonian ihmiskäsitystä voidaanakin kutsua holistiseksi tai kokonaisvaltaiseksi. (Vrt. Veikkola 2002, 119.)

Diakoniatyössä kokonaisvaltainen ihmiskäsitys merkitsee sitä, etteivät ihmisen ongelmat ole toisistaan irrallisia, vaan liittyvät toisiinsa. Diakoniatyö pyrkii kohtaamaan ihmisen sekä yksilönä että perheensä ja muiden viiteryhmiensä jäsenenä. Avustamisen painottuessa taloudellisiin kysymyksiin pyritään samalla vahvistamaan ihmisen selviytymismahdollisuuksia, toivoa ja luottamusta muillakin elämänalueilla. Taloudellinen ahdinko voi aiheuttaa fyysisen tai psyykkisen terveyden heikentymistä ja heikentää sosiaalisia suhteita. (Hakala 2002, 234.)

Kristillisen oikeudenmukaisuuskäsityksen mukaisesti kirkon velvollisuus on tehdä näkyviksi terveyseroja, köyhyyttä sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vajeita. Kun seurakunnissa työskentelee sekä diakonisseja että diakoneja heillä on yhdessä mahdollisuus havaita ja vaikuttaa siihen, että huomioidaan päätösten vaikutukset terveys- ja sosiaaliongelmien lisääntymiseen tai vähentymiseen. (Gothóni & Jantunen 2010, 96.)

Luterilainen sosiaalietiikka ei oleta ihmisten luonnostaan toimivan solidaarisesti. Hyväntekeväisyyden varaan heikoimmassa asemassa olevia ei luterilaisen etiikan mukaan voi jättää, vaan sosiaalisen vastuun heistä katsotaan kuuluvan vallanpitäjille ja yhteiskunnalle. Kirkon tulee osallistua yhteiskuntaeettiseen keskusteluun ja viestittää ihmisten elinolosta ja tarpeista päätöksentekijöille. (Raunio 2007, 294–295, 323.)

Diakoniatyöntekijät ovat arvioineet ihmisten eriarvoisuuden lisääntyneen muun muassa taloudellisten vaikeuksien, ihmisten tasa-arvottomuuden ja epätasa-

arvoisen aluepolitiikan vuoksi. Julkisten palvelujen verkosto ei heidän näkemyksensä mukaan toiminut odotuksia vastaavalla tavalla. Diakoniatyöntekijät näkivät toimeentulotuen minimirajan liian alhaiseksi ja itse tuen liiaksi yksittäisen sosiaalitoimen työntekijän päätöksestä riippuvaiseksi. Kaikille ihmisille ei ollut tarjolla riittävää perusturvaa. Toisaalta diakoniatyöntekijät olivat huolissaan mahdollisesta taloudelliseen tukeen totumisesta ja sen seurauksista. Maaseudun ja syrjäkyläisten asukkaiden arjessa he näkivät paljon vaikeuksia. Ihmisten eriarvoisuus esimerkiksi taloudellisella (etuudet ja tuet) ja maantieteellisellä (palvelut) tasolla oli diakoniatyöntekijöiden mielestä kasvanut. He kritisoivat myös kirkkoa ja arvioivat sen satsaavan rahaa enemmän rakennuksiin kuin diakoniaan ja ihmisten auttamiseen. (Rättyä 2009.)

Tunnistetuista hyvinvointipalvelujemme ongelmakohdista Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) listaa esimerkiksi seuraavat asiat: Sosiaalipalveluilla on osittain varsin heikot mahdollisuudet vastata kaikkein huono-osaisimpien ihmisten tarpeisiin. Hyvinvointipalvelujen saatavuudessa ja kohdentumisessa on havaittu myös maantieteellisiä eroja. Lisäksi moniongelmaiset ovat vaarassa pudota jopa kokonaan hyvinvointijärjestelmän ulkopuolelle. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos). Diakoniatyölle ja sen työmuodoista esimerkiksi taloudelliselle avustamiselle edellä mainitut asiat ovat haaste. Diakonisen avun tarpeeseen johtaneeseen huono-osaisuuteen kuuluvat yhä useammin taloudelliset ongelmat (Kirkon toimintatilastot 2007, 2008, 2009). Diakoniatyöntekijöihin on otettu lähes yhtä usein yhteyttä sairauden kuin taloudellisen ahdingonkin takia (Kinnunen 2009).

Suomen hyvinvointijärjestelmässä oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteutuminen ovat sosiaali- ja terveystalouden keskeinen arviointikriteeri. Lainsäädäntö takaa sosiaali- ja terveystalouden käyttäjille oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen kohtelun. Tätä mittaa esimerkiksi se, miten palveluja on kohdennettu ja miten resurssit jakautuvat eri palvelujen kesken. Sosiaalipalvelujen oikeudenmukaisuuden toteutumisesta on Suomessa keskusteltu ja tehty tutkimusta hyvin vähän, terveystaloudesta löytyy tutkimustietoa jonkin verran. Tulevaisuutta ajatellen kyseessä on tärkeä tutkimuskohde. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää Turun arkkihiippakunnan seurakuntien taloudellista avustamista ja kuvata diakoniatyön hyvä avustuskäytäntö. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää arkkihiippakunnan seurakuntien diakoniatyön taloudellisen avustamisen toiminnan ja sen kirjallisten ohjeiden yhtäläisyyksiä KDY:n suositusten sekä avustamistoimintaa koskevien ohjeiden ja lakien kanssa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää diakoniatyön avustusasiakkaiden sosiaalisesti oikeudenmukaisen kohtelun mahdollisuuksia Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa. Tutkimustehtävinä olivat:

- 1) Selvittää, onko Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa käytössä diakoniatyön taloudellisen avustamisen kirjallisia ohjeita. Lisäksi tehtävänä oli selvittää taloudellisen avustamisen ohjeiden yhteyttä seurakunnan kokoon, diakonian virkojen määrään sekä diakoniatyöntekijöiden koulutustaustaan.
- 2) Selvittää diakoniatyön taloudelliseen avustamiseen liittyvien suositusten, ohjeiden ja lakien sekä diakoniatyöntekijöiden koulutusten näkymistä seurakuntien avustamiskäytännöissä.
- 3) Selvittää, millaisia mahdollisuuksia Turun arkkihiippakunnan seurakuntien diakoniatyöllä on toteuttaa sosiaalisesti oikeudenmukaista taloudellista avustamista, kun indikaattoreina toimivat kirjallisten ohjeiden lisäksi avustuksiin käytettävissä olevat varat ja niiden käyttö, verkostoyhteistyö sekä avustustoimintaan liittyvä täydennyskoulutus.

Opinnäytteen tekijällä oli seuraava hypoteesi: hyvät avustustoiminnan ohjeet sekä riittävät määrärahat ja työntekijäresurssit indikoivat toimintaan tarvittavan osaamisen tasoa. Diakoniatyön hyvän avustuskäytännön opinnäytetyön tekijä ajatteli edellyttävän seurakuntien hallintoelimissä vahvistettuja taloudellisen avustamisen ohjeita ja delegointisääntöjä, riittäviä talous- ja henkilöstöresurs-

seja, ajantasaista koulutusta, aktiivista verkostoyhteistyötä sekä tarvittaessa kääntymistä kirkon ja hiippakunnan diakoniarahastojen puoleen.

3.2 Tutkimusmetodi ja aineiston hankinta

3.2.1 Metodin valinta

Ammattikäytännön tukemiseksi ja kehittämiseksi tehtiin survey-tyyppinen empiirinen tutkimus. Tavallisesti survey-tutkimuksessa esitetään strukturoidut valintakysymykset satunnaisesti valitulle otokselle (Metsämuuronen 2006a, 88–89). Tässä tutkimuksessa käytettiin kokonaistutkimusta. Tutkimuskysymyksiin haettiin ratkaisua hypoteettis-deduktiivisen lähestymistavan avulla. Hypoteesin avulla on helpompi lähestyä tutkimuskohdetta objektiivisesti ja suunnata tutkimusta. Hypoteesi hylätään, ellei se saa tukea tutkimusaineistolta. (Vrt. Kuokkanen, Kivirinta, Määttänen & Ockenström 2007; Metsämuuronen 2006a; Metsämuuronen 2006b.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa pyritään mittaamisen avulla yleistykseen. Pieni joukko (otos) edustaa koko perusjoukkoa niin, että tulokseksi saataisiin tuotettua perusteltua, luotettavaa ja yleistettävissä olevaa tietoa. Tutkimuksen otannan tulisi edustaa kaikilta ominaisuuksiltaan pienoiskuvaa koko perusjoukosta. Tässä tutkimuksessa päädyttiin kokonaistutkimukseen otannan sijaan, koska tarkoitus oli tutkia Turun arkkihiippakunnan itsenäisten tai seurakuntayhtymiin kuuluvien seurakuntien diakoniatyön avustustoimintaa ja perusjoukon koko eli seurakuntien määrä vuoden 2010 alussa (N=61) oli tämän tutkimuksen kannalta sopiva. (Vrt. Kananen 2008, 10–15; Metsämuuronen 2006b, 49–51.) Tutkimuksen ulkopuolelle jätettiin seurakuntayhtymien yhteinen diakoniatyö sekä seurakuntaliitosten myötä syntyneet kappeliseurakunnat ja seurakuntapiirit.

Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin kysely. Se on sopiva esimerkiksi tosiasioiden, tietojen ja toiminnan tutkimiseen. Kyselyn etuihin kuuluu sen tehokkuus: aikataulu ja kustannukset voidaan arvioida melko tarkasti, aineisto voidaan käsitellä nopeasti tallennettuun muotoon ja aineistoa on mahdollista analysoida tietokoneen avulla. Kyselyn heikkouksiin kuuluvat epävarmuus vastaajien suhtautumisesta tutkimukseen, vastausvaihtoehtojen sopivuudesta vastaajille ja heidän asiantuntemuksensa kysymysaiheisiin. Kato saattaa myös nousta suureksi. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 189–193.) Tässä tutkimuksessa kysyttiin tosiasioita ja tietoja diakoniatyöntekijöiltä.

Postitettavaan, strukturoituun kyselyyn päädyttiin sillä olettamuksella, että muutamien kysymykset vaatisivat tietojen etsimistä, ja että se laskisi nettikyselyn vastausprosenttia. Strukturoidut kysymykset valittiin sekä vastaamisen että vastausten käsittelyn helppouden perusteella. Kvantitatiiviseen tutkimukseen tulee ottaa mukaan vain tutkimusongelman kannalta välttämättömät kysymykset, jotta kysely olisi mahdollisimman lyhyt. Mittariin valittiin vastaamisen kannalta mahdollisimman yksinkertaiset, useimmiten dikotomiset vastausvaihtoehdot kyllä tai ei. Avustusmäärärahoja koskeviin kysymyksiin otettiin mukaan myös jatkuvan numeraalisen vastauksen vaativia kysymyksiä. Mittarin suunnittelussa ja toteutuksessa käytettiin ohjauksen ohella tukena alan kirjallisuutta. (Vrt. Kananen 2008; Hirsjärvi ym. 1997; Metsämuuronen 2006b.)

3.2.2 Mittarin laatiminen ja aineiston hankinta

Tutkimuksen tausta-aineistoina ja mittarin laadinnassa hyödynnettiin aiemman tutkimuksen lisäksi useita diakonian hiippakuntatason tilastoja ja arkistotietoja: Kirkon toimintatilastot 2007 - 2009 sekä arkkihiippakunnan yhteisvastuurahaston ja kirkon diakonirahaston avustustiedot vuosilta 2007 - 2009. Tarvittavat tiedot saatiin kirkon nettisivuilta etsimällä, arkkihiippakunnan tuomiokapitulista pyytämällä ja Kirkon diakoniarahastoa koskevan tiedon osalta hakemalla tarvittavat tiedot tutkimusluvan turvin rahaston arkistosta toukokuussa 2010. Edellä mainitut tiedot esitetään luvuissa 2.2.1 - 2.2.3.

Tutkimuksen avulla oli tarkoitus saada mahdollisimman objektiivinen näkemys arkkiihiippakunnan seurakuntien avustustoiminnan ohjeista, resursseista ja osaamisesta. Valmista mittaria ei ollut käytettävissä, minkä vuoksi tutkimusta varten rakennettiin mittariksi kyselylomake (liite 4). Mittarin laadinnassa käytettiin apuna aiemman tutkimuksen lisäksi KDY:n suosituksia. Ohjauksen ja vertaistuen perusteella mittariin tehtiin korjauksia. Mittaria ei koekäytetty, mutta se esiteltiin seminaarissa opettajille ja toisille opiskelijoille. Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin lisäämään tekemällä kyselylomake ulkoasultaan ja kysymyksiltään mahdollisimman selkeäksi ja vastaaminen yksinkertaiseksi (rastitus tai numeraalinen vastaus). Vastaajille annettiin tutkijan yhteystiedot mahdollisen avuntarpeen varalta. (Vrt. Metsämuuronen 2006b.)

Perustietoina kysyttiin seurakuntien kokoryhmät sekä seurakunnassa toimivien diakoniaviranhaltijoiden määrä ja koulutus. Varsinaisena tutkimuskohteena olivat seurakuntien taloudelliseen avustamiseen liittyvät kirjalliset ohjeet, avustuksista päättäminen, avustamiseen budjetoidut ja käytetyt määrärahat sekä avustusten hakeminen rahastoista vuosina 2007 - 2009. Talouteen liittyvien tietojen oletettiin olevan diakoniatyöntekijöille helposti saatavilla seurakuntien talousarvioista ja tilinpäätöksistä. Talouden tunnuslukujen osalta lomakkeessa ohjeistettiin kysymään tarvittaessa apua seurakunnan taloustoimistosta.

Kyselyssä käytettiin diakoniatyöntekijöiden yleisesti käyttämiä käsitteitä. Kysymyksiin liitettiin tarpeelliseksi katsottuja vastausohjeita. Näin pyrittiin varmistamaan, että kysymykset ymmärretään oikein ja että vastaajalla on tarvittava tieto joko omasta takaa tai mahdollisimman vähällä etsimisellä. Yhteen kysymykseen (liite 4, kysymys 7g) sisältyi hyvästä kyselykäytännöstä poiketen kaksi asiaa. Perusteena tähän oli KDY:n suosituksen (liite 1, kohta 6) esitystapa, jossa oleva kahden asian yhteen kytkeminen haluttiin säilyttää. Kysymykset ryhmiteltiin aihealueittain. Vaikeimmiksi ajatellut, avustusmäärärahoja koskevat kysymykset sijoitettiin kyselyn loppuosaan. (Vrt. Kananen 2008; Hirsjärvi ym. 1997; Metsämuuronen 2006b.)

Kysely ja sen saatekirje (liite 3) lähetettiin seurakuntien (N=61) diakoniatyölle huhtikuun lopulla 2010. Vastausaikaa annettiin yli kaksi viikkoa. Diakoniatyöntekijöiltä tutkimusaineistoa kerättäessä parhaat ajankohdat ovat tässä kyselyssä käytetty loppukevät tai vaihtoehtoisesti alkusyksy (Vrt. Rättyä 2009, 149). Kuukausi kyselyn lähettämisen jälkeen lähetettiin muistutuskirje (Liite 5). Nyt vastaukset kehoitettiin postittamaan viimeistään 4.6.2010. Vastausprosentiksi tuli 59,0. Postitse tehtyjen kyselyjen vastausprosentti vaihtelee 20 - 80 prosentin välillä ja jää usein alle 60 prosentin (Heikkilä 2005, 66).

Toista muistutusta tai uusia lomakkeita ei lähetetty, koska diakoniatyöntekijöiden leiri- ja lomakausi oli alkanut eikä vastausprosentin odotettu kesän aikana enää nousevan. Lisäksi tutkimusaikataulu edellytti siirtymistä analyysivaiheeseen. Taustamateriaali Kirkon ja arkkihiippakunnan diakoniarahastoista hankittiin touko-kesäkuussa.

3.3 Aineiston analysointi

Kyselyn vastausten (n=36) analyysissä käytettiin apuna SPSS Statistics 17.0 -tietojenkäsittelyohjelmaa. Ohjelman käyttöä tuki alan kirjallisuus. (Kananen 2008; Mamia 2005; Metsämuuronen n.d.; Metsämuuronen 2006b, 462–559.) Tilastollisella analyysillä selvitettiin muuttujia ja niiden välisiä suhteita muuttujien jakaumien, prosenttijakaumien ja osittain keskiarvojen (Mean) tai keskihajontojen (Median) avulla. Muuttujien välisiä riippuvuuksia tarkasteltiin ristiintaulukoimalla. Tilastollisen analyysin laajuuden määräsi saatujen vastausten ja taulukkojen solujen havaintoyksikköjen määrä. (Vrt. Metsämuuronen 2006b, Kananen 2008.) Kyselylomakkeella saadusta aineistosta etsittiin hyvää avustuskäytäntöä. Tietojenkäsittelyohjelmalla saadusta materiaalista valittiin tutkimusraporttiin tärkeimmät tutkimustulokset. Kyselylomake oli laadittu niin, että osa kysymyksistä tai kysymyssarjoista antoi vastauksen useampaan kuin yhteen tutkimuskysymykseen. Analyysivaiheessa yksittäisiä tuloksia tarkasteltiin eri näkökulmista.

Tutkimuksessa etsittiin diakoniatyön hyvää avustuskäytäntöä sosiaalialan hyvän käytännön tunnuspiirteitä diakoniatyöhön soveltaen. Näihin piirteisiin kuuluu se, että käytäntö on asiakkaalle hyvää tuottava, esittelee tehokkaita toimintatapoja ja menetelmiä sekä kohdistuu viranomaisten ja asiantuntijoiden yleisesti tärkeinä pitämiin ongelmiin. (Hyvät käytännöt.) Näiden ominaisuuksien löytäminen diakoniatyön avustuskäytännöistä oli osittain ongelmallista, koska tarkkoja menettelytapaohjeita, standardeja tai laatu- ja tehokkuusvaatimuksia ei diakoniatyössä perinteisesti käytetä. Lähinnä sellaisiksi ajateltiin tässä tutkimuksessa keskeiseksi vertailuaineistoksi valitut KDY:n suositukset, joita myös Kirkon ja arkkhiippakunnan diakoniarahastojen avustamisperiaatteet noudattavat.

Hyvän käytännön tunnistaminen voi tapahtua eri lähteistä saadun tiedon avulla. Osa tiedosta voi olla työntekijän omaa, hiljaista tietoa, mutta myös tutkittua, arvioitua tai käytännön tietoa esimerkiksi asiakkaan kokemana. Hyvän käytännön voi tunnistaa yhtä hyvin jonkin työssä ilmenevän epäkohdan kuin hyväksi koetun ja vähitellen rakentuneen toimintatavan kautta. (Hyvät käytännöt.) Tässä tutkimuksessa kyselystä saadun aineiston analyysiin vaikuttivat sekä tutkittu että työntekijän oma, kokemuseräinen tieto.

Aineiston analyysissä pyrittiin löytämään diakoniatyön avustustoiminnan hyvä käytäntö. Hyvyyden perusteita ei ollut mahdollista saada toiminnan vaikuttavuutta arvioimalla, koska sitä ei diakoniatyössä mitata. Seurakuntien avustusohteja KDY:n suosituksiin vertailemalla pyrittiin osana hyvän käytännön prosessia (Kuvio 1) löytämään ja tiivistämään ne avustamisohjeet ja – toimintatavat, joita seurakunnissa yleisesti käytettiin.

3.4 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointia

3.4.1 Validiteetti ja reliabiliteetti

Tutkimusaihe valittiin ja tutkimuksen toteuttaminen suunniteltiin niin, että ne täyttäisivät Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön vaatimukset (Vrt. Kuokkanen ym. 2007). Koko tutkimusprosessin aikana tukena käytettiin tutkimuskirjallisuutta (Metsämuuronen 2006b; Kananen 2008; Hirsjärvi ym. 1997). Arkkihiippakunnassa seurakuntien koot ja toimintaympäristöt olivat sopivan vaihtelevia ja niiden määrä tutkimuksen toteuttamisen kannalta riittävä. Diakoniatyöntekijöitä oli perusteltua pitää luotettavina ja asiantuntevina vastaajina.

Kvantitatiivisen tutkimuksen yksi tärkeä osa on luotettavuuden arviointi. Siihen kuuluu validiteetin ja reliabiliteetin arviointi. Mikäli tutkimuksen validiteetti on hyvä, on mittari luotettava. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että on tutkittu tutkimusongelman kannalta oikeita asioita (Kananen 2008, 79, 81–84.) Mittari tulee laatia niin, että tutkimustulokset ovat seurausta käytetyistä muuttujista ja siten tutkimuksen sisäinen validiteetti hyvä. Mittari tulee johtaa teoriasta. Tässä tutkimuksessa käytettiin aiheeseen liittyvää aikaisempaa tieteellistä tutkimusta ja valittua tausta-aineistoa laajasti tutkimuksen teoreettisena pohjana. Myös tutkimuksen keskeiset käsitteet määriteltiin. (Vrt. Kananen 2008, 81–82.)

Tutkimuksen ulkoinen validiteetti tarkoittaa tulosten yleistettävyyttä ja liittyy tutkimusasetelmaan. Kyselyjen vastausprosenttiin vaikuttavat yleensä sekä tutkimusaiheen kiinnostavuus että kysymysten ymmärrettävyys (Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1994, 139). Tämän tutkimuksen vastausprosentiksi tuli 59,0, joka postikyselyssä voidaan katsoa hyväksi (Vrt. Heikkilä 2005, 66). Tutkimustulokset ovat vastausprosentin perusteella yleistettävissä Turun arkkihiippakunnan seurakuntiin ja tutkimuksen ulkoinen validiteetti siten hyvä. (Vrt. Metsämuuronen 2006b, 51–52, 55; Kananen 2008, 81–84.)

Mittarin valmistumisvaiheessa lomakekyselyyn jäi yksi vastausohjetta koskeva virhe, joka ohjasi kaikki vastaajat ohittamaan kysymyksen 7 ja osan myös kysymyksen 8 (liite 4, s. 1). Virheen oikaisemiseksi lähetettiin kaikkiin seurakuntiin korjattu vastausohje tasan viikko varsinaisen kyselylomakkeen lähettämisen jälkeen (liite 5). Ennen ohjeen lähettämistä tuli yksi vastaus, johon oli virheellisen ohjeen vuoksi vastattu puutteellisesti. Asianomainen diakonia-työntekijä ei ottanut yhteyttä, vaikka korjatun vastausohjeen mukana lähetettiin pyyntö puutteellisesti kysymyksiin 7 ja 8 vastanneilta täydentävien tietojen saamiseksi. Tämä vastaus otettiin mukaan tutkimukseen, koska siinä vastattiin kaikkiin muihin 11 kysymykseen.

Avustustoiminnan määrärahoja koskevien kysymysten kato oli suuri vuoden 2007 osalta. Vastaamatta jätti 8 seurakuntaa (22,2 %). Vuoden 2009 tiedoista puuttui enää 4 vastausta (11,1 %). Ohjeistukseen olisi voinut sisällyttää tarkennuksen siitä, mitä talousarvioon otetuilla määrärahoilla tarkoitetaan. Tällöin kato olisi voinut jäädä pienemmäksi.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten pysyvyyttä. Pysyvyys merkitsee sitä, että toistettaessa tutkimus samalla mittarilla saadaan samat tulokset. Reliabiliteetin toisen osatekijän, stabiliteetin (mittarin pysyvyys ajassa) käyttö opinäytetöissä on epätavallista. Tässä tutkimuksessa enintään kahden viikon kuluttua samalla mittarilla toistettu kysely olisi tuottanut samat tulokset, koska kysymykset mittasivat tapahtuneita tosiasioita sekä olemassa olleita ohjeistuksia. On kuitenkin huomattava, että tutkittava ilmiö olisi pidemmällä aikavälillä monella tasolla epästabiili. Esimerkiksi muutokset yhteiskunnassa, kirkon taloudellisessa tilanteessa, seurakuntarakenteissa (seurakuntaliitokset) tai diakonia-työntekijöiden koulutuksessa voisivat vaikuttaa uudelleenmittauksen tuloksiin. Reliabiliteetin toinen osatekijä, konsistenssi eli yhtenäisyys (mittarin osatekijät mittaavat samaa asiaa) jäi todistamatta, koska saatujen vastausten keskinäisestä korrelaatiosta ei löytynyt riittävän luotettavaa näyttöä. (Vrt. Kananen 2008, 79 –81, 83.)

Tutkimus on toistettavissa samoilla kysymyksillä. Samalla mittarilla olisi mahdollisuus tutkia myös muiden hiippakuntien diakoniatyön avustuskäytäntöjä. Uudelleenkäyttö voisi koskea myös tutkimusajankohtaa seuraavaa kolmi-vuotiskautta eli vuosia 2010 - 2012 ja mittari palvelisi tällöin jatkotutkimusta tässä tutkimuksessa testattuna, tutkimustulosten osoittamassa laajuudessa validina ja reliaabelina sekä tarvittaessa korjattuna mittarina. Koska mittaria ei koekäytetty, mittarin validius ja reliaabelius selvisivät analyysivaiheessa. (Vrt. Metsämuuronen 2006b; Kananen 2008.)

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy tutkijan asema suhteessa tutkittavaan kohteeseen. Opinnäytteen tekijä oli tutkimusprosessin alkaessa toiminut diakonian virassa noin kahdeksan vuotta. Pääasiallinen työpaikka oli ollut suuri seurakunta, jossa oli tapahtunut kaksi seurakuntaliitosta vuosien 2007 -2009 aikana. Vuosien 2008 - 2009 aikana opinnäytteen tekijä oli ollut pienen seurakunnan ainoan diakoniatyöntekijän viransijaisena 11 kuukauden ajan. Hänellä oli sosionomin (AMK) ja diakonin koulutus, ja hän oli tehnyt avustustyötä koko diakoniauransa ajan sekä osana diakoniatimiä että itsenäisesti. Kokemusta oli myös avustuspäätösten tekemisestä diakoniatyön johtokunnan ja sen puheenjohtajan kanssa. Opinnäytteen tekijä oli osallistunut lähes kaikkiin arkkihiippakunnan diakoniatyöntekijöille järjestettyihin täydennyskoulutuksiin 2000-luvulla ja ollut mukana kehittämässä yhtä diakonian asiakasohjelmaa vuosina 2003 - 2006.

3.4.2 Eettisyys

Tutkimusetiikkaan kiinnitettiin huomiota tutkimusprosessin alusta alkaen. Tutkimusaihe nousi opinnäytteen tekijän omista työkokemuksista ja mielenkiinnosta taloudellisen avustamisen käytäntöjen seurakuntakohtaisia eroavaisuuksia kohtaan. Terveiden edistämiseen tutkimusaiheen liittävät sekä sairastamisen aiheuttamien talousvaikeuksien näkyminen diakoniatyön avustusasiakkaissa (esim. Kinnunen 2009) että taloudellisten ongelmien vaikutus ihmisen kokonais-

hyvinvointiin (esim. Grönlund & Juntunen 2006). Myös asiakkaiden oikeudenmukaisen kohtelun mahdollisuuksien tutkiminen yhdisti tutkimuksen asiakkaiden kokonaishyvinvoinnin näkökulmaan ja terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen (vrt. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos). Tutkimustuloksista odotettiin olevan hyötyä arkkihiippakunnan seurakunnissa ja mahdollisesti koko kirkon piirissä tapahtuvalle diakoniatyön taloudelliselle avustamiselle ja työn kehittämiselle. (Vrt. Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53–55, 58.)

Tutkimusotteeksi valittiin kvantitatiivinen tutkimus. Tutkija näki kvantitatiivisen tutkimuksen ja metodiksi valitun postikyselyn haluttujen tietojen keräämiseen toimiviksi ja eettisesti kestäviksi tavoiksi. Kokonaistutkimukseen päätyminen liittyi tutkittavan alueen seurakuntien määrään (N=61) ja heterogeenisyyteen. Kyselylomakkeen lähettäminen kaikille seurakunnille antoi odottaa alueelle yleistettävissä olevia tuloksia. (Vrt. Clarkeburn & Mustajoki 2007, 60, 70–71.)

Tutkimukseen vastaaminen oli seurakunnille vapaaehtoista (vrt. Kuula 2006, 106–108). Kyselyn saatekirjeessä kerrottiin, mihin tarkoitukseen tietoja kerättiin. Seurakuntien osoitetietolähteenä oli Kirkon kalenteri 2010. Tutkimukseen vastanneet seurakunnat (n=36) ja niiden työntekijät suojattiin. Kysymyslomakkeissa ei kysytty nimiä ja lomakkeet numeroitiin vasta, kun ne palautuivat anonyymeinä tutkijalle. Seurakuntien anonymiteetin parantamiseksi seurakunnat jaoteltiin kolmeen ryhmään jäsenmäärien perusteella. (Vrt. Kuula 2006, 200–201, 209–214). Kirkon ja arkkihiippakunnan rahastojen avustusperiaatteet sekä toimintaa koskevat tilastotiedot ovat julkisia ja helposti saatavilla olevia asiakirjoja eikä niiden käyttöä voitu katsoa eettisesti arveluttavaksi. Kyselylomakkeella kartoitetut seurakuntien avustusohjeet sekä taloussuunnitelma- ja tilinpäätöstiedot ovat myös julkisia tietoja. Tutkimusmateriaaliin ei sisältynyt arkaluonteisia asioita.

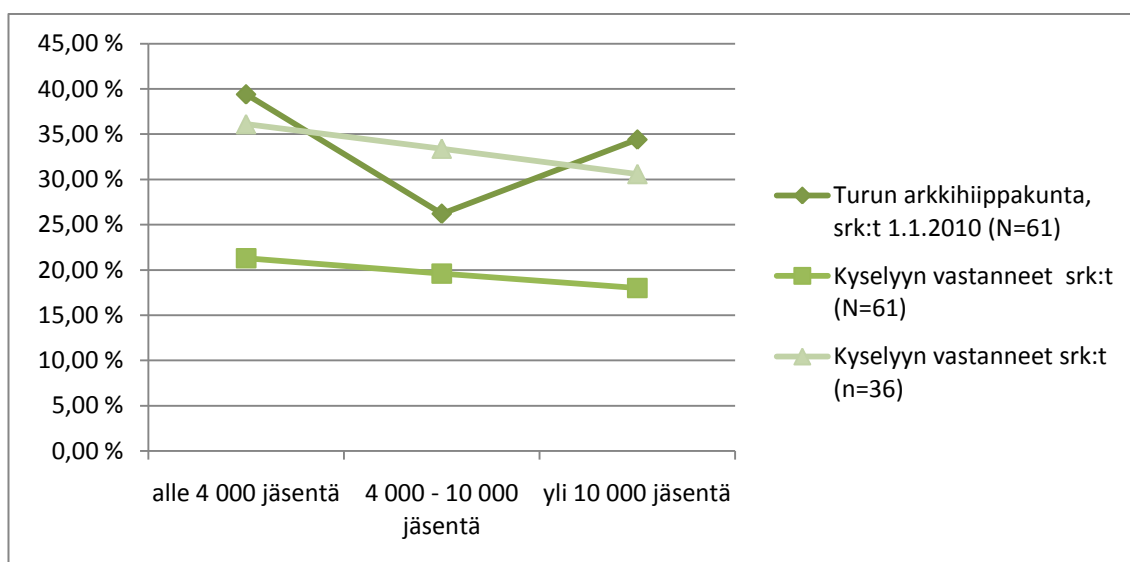
Tausta-aineistosta arkkihiippakunnan diakoniarahastoa koskevat tiedot tulivat opinnäytteen tekijälle ilman avustuksenhakijan tai hakemuksen täyttäneen työntekijän nimeä. Kirkon diakoniarahastosta opinnäytteen tekijä haki tutkimusluvan saatuaan tietoja rahaston etuuskäsittelijän esikäsittelemästä materiaalista, josta

poimittiin vain tutkimukseen tarvittava tieto. Avustushakemuksia tehneiden diakoniatyöntekijöiden koulutustausta etsittiin tarvittaessa työntekijän nimen perusteella Kirkon kalenterista (2010) tai kyseisen seurakunnan nettisivuilta. Henkilöiden tai seurakuntien nimiä ei tallennettu tutkimusmateriaaliin missään vaiheessa.

Opinnäytteen tekijä pyrki tuomaan tässä tutkimusraportissa julki tutkimustuloksiin vaikuttaneet tekijät (vrt. Clarkeburn & Mustajoki 2007, 101) ja siten tuottamaan luotettavaa informaatiota (Pietarinen 2002, 59). Kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa tekijä pyrki noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä (vrt. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2001; Kuula 2006, 34–36).

4 TUTKIMUSTULOKSET

Turun arkkihiippakunnan 61 seurakunnasta kyselyyn vastasi määräaikaan mennessä 36 (59 %). Vastanneet seurakunnat edustivat tasaisesti eri kokoluokkia. Pieniä, alle 4 000 jäsenen seurakuntia oli 13 (36,1 %), keskikokoisia eli 4 000 – 10 000 jäsenen seurakuntia 12 (33,3 %) ja suuria, yli 10 000 jäsenen seurakuntia 11 (30,6 %). Yksi seurakunta jätti ilmoittamatta jäsenmääränsä. Se liitettiin pienten seurakuntien ryhmään diakonianvirkojensa määrän (1) perusteella. Suhteellisesti suurin osa vastaajista edusti keskisuuria seurakuntia. (Kuvio 2.)

KUVIO 2. Turun arkkihiippakunnan seurakunnat 1.1.2010 (N=61) ja kyselyyn vastanneet seurakunnat (N=61 ja n=36) kokoluokittain (%)

4.1 Taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet seurakunnissa

Vastanneista seurakunnista lähes kaikilla (80,6 %) oli taloudellisen avustamisen kirjalliset avustamisohjeet. Suurista seurakunnista ne olivat kaikilla vastanneilla ja keskikokoisista suurimmalla osalla. Pienistä seurakunnista avustusohteet puuttuivat viideltä. Seurakuntien koon vaihtelun myötä vaihteli myös seura-

kuntien diakonian virkojen määrä (Md) välillä 0,5 – 14. Neljän tai useamman diakonian viran seurakunnat olivat kaikki ohjeistaneet taloudellisen avustamisen kirjallisesti ja enintään yhden viran seurakunnista ohjeet puuttuivat viideltä. Taloudellisen avustamisen kirjallisten ohjeiden yhteys seurakunnan kokoon ja virkamääriin esitetään taulukossa 4.

TAULUKKO 4. Taloudellisen avustamisen kirjallisten ohjeiden yhteys seurakunnan kokoon ja diakonian virkojen määrään (f, %) Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)

	Kirjalliset avustus- ohjeet on, f (%)	Kirjallisia avustus- ohjeita ei ole, f (%)
Seurakunnan koko:		
- alle 4000 jäsentä	8 (22,2)	5 (13,9)
- 4000 – 10 000 jäsentä	10 (27,8)	2 (5,6)
- yli 10 000 jäsentä	11 (30,6)	0 (0,0)
Diakonian virkojen määrä:		
- virkoja 0,5-1	11 (30,6)	5 (13,9)
- virkoja 2-3	12 (33,4)	2 (5,6)
- virkoja ≥ 4	6 (16,7)	0 (0,0)

Diakoniatyöntekijöiden ammatillinen koulutustausta ja avustamistoimintaa tukevan täydennyskoulutuksen määrä näkyi tuloksissa. Kahden tai useamman diakonian viran seurakunnassa kirjalliset avustusohteet oli kaikilla, joiden viroissa oli vain diakoneja. Ohjeet oli laadittu myös niissä seurakunnissa, joissa kaikki diakoniatyöntekijät olivat diakonissoja ja joissa diakonian virkoja oli vähintään viisi. Yksi seurakunta jätti ilmoittamatta diakoniatyöntekijänsä koulutustaustan.

Kehittäjä- tai vastaava koulutus löytyi yli kolmannekselta (36,1 %) seurakunnista. Arkkihiippakunnan tai muun tahon järjestämiin koulutuspäiviin oli seurakunnista suurin osa (77,8 %) lähettänyt vähintään yhden työntekijän. Niistä useimmilla (63,9 %) oli olemassa taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet. Ohjeet laatineiden seurakuntien joukossa muuta avustustoimintaa tukevaa koulutusta oli noin joka viidennessä seurakunnassa (22,2 %). Taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet ja diakonian kehittäjä- tai vastaava koulutus vähintään yhdellä diakoniatyöntekijöistä oli yli neljänneksellä seura-

kunnista (27,8 %). Ilman ohjeita ja kyseistä koulutusta oli vastanneista seurakunnista pienehkö osa (13,9 %). (Taulukko 5.)

TAULUKKO 5. Diakoniatyöntekijöiden täydennyskoulutuksen yhteys taloudellisen avustamisen kirjallisiin ohjeisiin Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)

	Kirjalliset avustusohteet, f (%)			
	On:		Ei ole:	
Kehittäjä- tai vastaava koulutus vähintään yhdellä diakoniatyöntekijällä	10	(27,8)	2	(5,6)
Kehittäjä- tai vastaavaa koulutusta ei ole yhdelläkään diakoniatyöntekijällä	17	(47,3)	5	(13,9)
Avustustoimintaan liittyvät koulutuspäivät, vähintään yksi osallistuja	23	(63,9)	5	(13,9)
Avustustoimintaan liittyvät koulutuspäivät, ei osallistujia	6	(16,7)	2	(5,6)
Muu avustustoimintaa tukeva koulutus on vähintään yhdellä diakoniatyöntekijällä	8	(22,2)	0	(0,0)
Muuta avustustoimintaan liittyvää koulutusta ei ole	9	(25,0)	2	(5,6)

Diakoniatyön asiakasohjelma oli käytössä 12 seurakunnalla (33,3 %). Käytössä olleet ohjelmat olivat Katrina - Diakonia, Innofactor Diakonia Prime ja Status Diakonian työkirja. Lisäksi yhdellä vastanneista seurakunnista oli käytössään oma asiakasohjelma, jonka toiminnot tai mahdollinen vertailukelpoisuus edellä lueteltuihin ohjelmiin eivät olleet tutkijan tiedossa. Sekä taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet että asiakasohjelma oli 11 seurakunnassa (30,6 %), mutta kuudesta seurakunnasta (16,7 %) ei löytynyt kumpaakaan.

4.2 Suositusten, ohjeiden ja lakien näkyminen avustamiskäytännöissä

4.2.1 KDY:n suositukset ja taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet

Taloudellisen avustamisen kirjallisia ohjeita koskevien kysymysten tulokset esitetään lukumäärinä (f) ja prosenttiosuuksina *niistä seurakunnista, joilla oli kirjalliset avustusohteet* (n=29). Yksi avustamistoimintansa ohjeistanut seurakunta jätti vastaamatta tähän kysymyssarjaan. Vastanneet 28 seurakuntaa edustavat lähes puolta (45,9 %) arkkihiippakunnan kaikista seurakunnista. Sosiaalitoimen avun ensisijaisuus oli kirjattu lähes kaikkien vastanneiden seurakuntien (93,1 %) ohjeisiin. Taloudellisen avustamisen talous- ja henkilöstöresurssit oli huomioitu lähes kaikissa ohjeissa samoin kuin vastaanottotilojen turvallisuuden merkitys. (Taulukko 6.)

TAULUKKO 6. Turun arkkihiippakunnan seurakuntien taloudellisen avustamisen kirjallisten ohjeiden sisältöjä (n=29)

	Asia on mainittu avustusohteissa, f (%)		Ei vastattu, f (%)	
	On	Ei ole		
Sosiaalitoimen apu on ensisijaista suhteessa diakoniatyön apuun.	27 (93,1)	1 (3,4)	1 (3,4)	
Apua saavat ne, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta.	25 (86,2)	3 (10,3)	1 (3,4)	
Avustustoiminnalla tulee olla tarpeenmukaiset talous- ja henkilöresurssit	26 (89,7)	2 (6,9)	1 (3,4)	
Avustustoiminnan vastaanottotilojen turvallisuudesta tulee huolehtia.	25 (86,2)	3 (10,3)	1 (3,4)	
Tarvittaessa sovitellaan asiakkaan velkoja.	15 (55,2)	10 (34,5)	4 (13,8)	
Suurempia avustuksia haetaan hiippakunnan tai kirkon diakoniarahastosta.	27 (93,1)	1 (3,4)	1 (3,4)	
Asiakkaan tilanne selvitetään kokonaisvaltaisesti ja asiakas ohjataan tarvittaessa muille auttajille.	28 (96,6)	0 (0,0)	1 (3,4)	
Taloudellinen apu on pääsääntöisesti kertaluonteista kriisiapua.	21 (72,4)	7 (24,1)	1 (3,4)	
Paikkakunnalla havaittu hätä annetaan kunnan ja seurakunnan päättäjien tietoon.	22 (75,9)	6 (20,7)	1 (3,4)	
Avustusasiakkaan tietoja luovutetaan eteenpäin vain asiakkaan luvalla.	27 (93,1)	1 (3,4)	1 (3,4)	
Avustaminen perustuu viimekädessä asiakkaan yksilölliseen kokonaistilanteeseen.	28 (96,6)	0 (0,0)	1 (3,4)	

Neljä seurakuntaa jätti vastaamatta asiakkaan velkojen sovittelua koskevaan kysymykseen. Kuuteen vastauslomakkeeseen oli kirjoitettu tätä kysymystä täydentävinä vastauksina mainintoja yhteistyöstä velkaneuvonnan kanssa, ohjaamisesta velkaneuvojalle tai velkaneuvonnan ensisijaisuudesta. Kaikki kysymyssarjaan vastanneet 28 seurakuntaa ohjeistivat kokonaisvaltaiseen asiakkaan tilanteen selvittämiseen ja tarvittaessa muille auttajille ohjaamiseen. (Vrt. Taulukko 6.)

Kaksi vastaajaa jätti vastaamatta suurempien avustusten hakemista koskevaan kysymykseen. Kirjalliset avustusohjeet laatineista seurakunnista enemmistö (93,1 %) ohjeisti työntekijöitään hakemaan asiakkaalle tarvittaessa apua arkkihiippakunnan tai kirkon diakoniarahastoista. Avustusten kertaluonteisuusvaatimus oli ohjeistettu suurimalla osalla seurakunnista (72,4 %). Paikkakunnalla havaittua hätää saattoi kunnan ja seurakunnan päättäjien tietoon ohjeidensa perusteella enemmistö vastaajista. (Vrt. Taulukko 6.)

4.2.2 Lakien sääntelemät avustusohjeet ja -käytännöt

Avustusasiakkaan tietojen luvanvaraisen luovuttamisen eteenpäin oli ohjeisiinsa kirjannut 27 seurakuntaa (93,1 %). (Taulukko 6.) Avustuksista päättivät diakoniatyöntekijät 31 seurakunnassa (86,1 %) tiettyyn eurorajaan asti ja kahdessa ilman määrättyä eurorajaa. Diakoniatyön johtokunta päätti avustuksista joko tiettyyn euromäärään asti tai ilman eurorajaa 19 seurakunnassa (52,8 %). Diakoniatyöntekijöiden muodostama ryhmä tai tiimi päätti avustuksista 19 seurakunnassa (52,8 %) tiettyyn euromäärään asti ja viidessä (13,9 %) ilman eurorajaa. Diakoniatyön lähiesimies tai kirkkoherra päätti avustuksista diakoniatyöntekijöille tai diakoniajohtokunnille asetettuja eurorajoja ylitettäessä 15 seurakunnassa (41,7 %) ja kirkkoneuvostolle tehtävä kuului 14 seurakunnassa (38,9 %). (Taulukko 7.)

TAULUKKO 7. Taloudellisesta avustamisesta päättävät tahot Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)

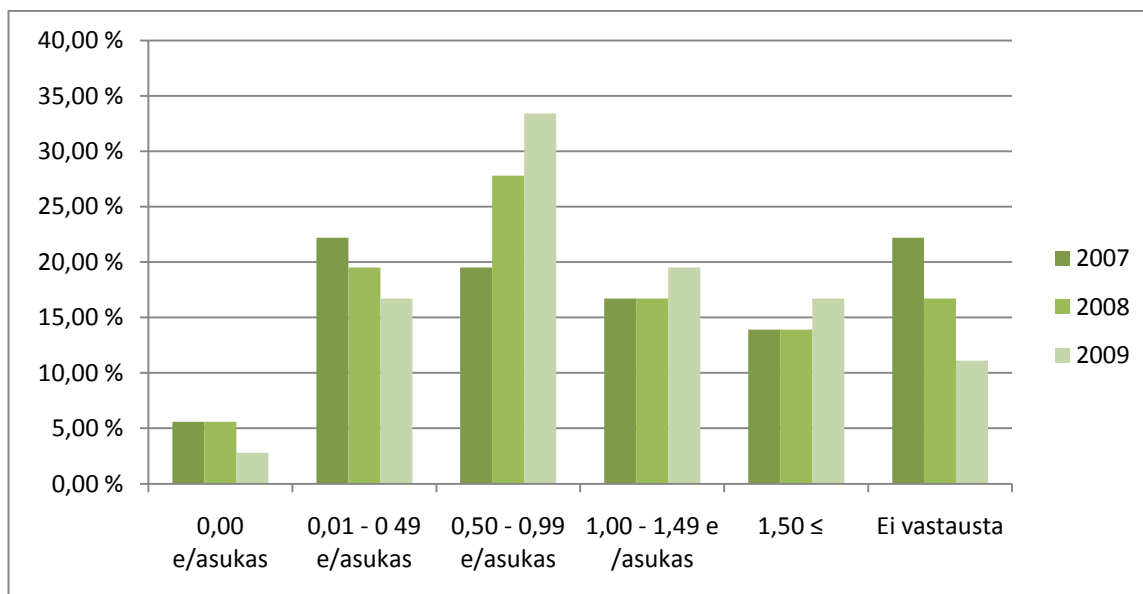
	Osuus kyselyyn vastanneista, f (%)	
Diakoniatyöntekijä tiettyyn euromäärään asti.	31	(86,1)
Diakoniatyöntekijä ilman tarkkaa eurorajaa.	2	(5,6)
Diakoniatyön johtokunta tiettyyn euromäärään asti.	9	(25,0)
Diakoniatyön johtokunta ilman eurorajaa.	10	(27,8)
Diakoniatyöntekijöiden ryhmä / tiimi tiettyyn euro-määrään asti.	19	(52,8)
Diakoniatyöntekijöiden ryhmä / tiimi ilman eurorajaa.	5	(13,9)
Diakoniatyön lähiesimies tai kirkkoherra, kun on tarve ylittää avustusohejeisiin asetetut eurorajat.	15	(41,7)
Kirkkoneuvosto, kun on tarve ylittää asetetut eurorajat .	14	(38,9)
Muut taho; mikä ja missä tilanteessa? (Avoin kysymys)	9	(25,0)

Avoimessa kysymyksessä muita avustuksista päättäviä tahoja mainitsi neljännes vastaajista (25,0 %). Näitä tahoja olivat: *yhtymän yhteinen avustuskokous (tiettyyn euromäärään asti tai sen ylikin); diakoniatimi + johtokunnan puheenjohtaja ilman eurorajaa; Lintusen rahasto* (josta yhdessä vastauksessa maininta: *ko. testamentti Arkkihiippakunnan seurakuntien yhteinen*) ja *testamentit / rahastot sääntöjen puitteissa; Joskus talouspäällikkö*. Kaksi vastaajaa (5,6 %) ilmaisi rastilla, että muu taho päättää, mutta ei kertonut, mikä taho on kyseessä. Avoimeen kysymykseen jätti vastaamatta 25 seurakuntaa (69,4 %).

4.3 Mahdollisuudet sosiaalisesti oikeudenmukaiseen avustamiseen

Seurakunnilta kysyttiin tietoja taloudelliseen avustamiseen varatuista määrärahoista euromääräisinä (euroa paikkakunnan asukasta kohden). Vuoden 2007 avustusmäärärahat vaihtelivat välillä 0,00 – 2,00 euroa ja vuonna 2008 välillä 0,00 – 2,10 euroa paikkakunnan asukasta kohden. Vuonna 2009 määrärahojen vaihteluväli oli peräti 0,00 - 3,00 euroa. (Kuvio 3.) Vastausten perusteella laskettiin arkkihiippakunnan seurakuntien vuotuiset avustusmäärärahojen keskiarvot (Mean) asukasta kohti. Vuonna 2007 keskimääräinen avustusmääräraha oli

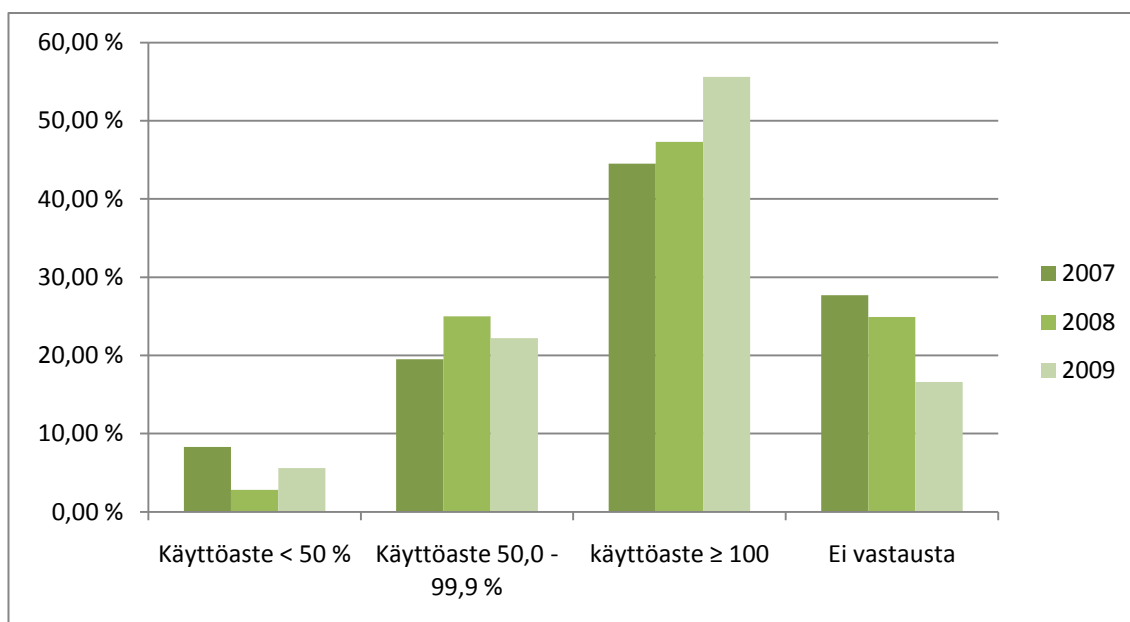
0,62 euroa, 2008 se nousi 0,71 euroon ja oli vuonna 2009 jo 0,86 euroa paikkakunnan asukasta kohden. Talousarviomäärärahojen suuri vaihtelu merkitsi eri seurakuntien välistä avustusasiakkaiden epätasa-arvoa.

Kuvio 3. Seurakuntien taloudellisen avustamisen talousarviomäärärahat Turun arkkihiippakunnassa (n=36) vuosina 2007 - 2009 määrärahaluokittain

Koko tutkimusjakson aikana (2007 - 2009) puolet tai yli puolet avustusmäärärahojen käyttöastetta koskeviin kysymyksiin vastanneista seurakunnista oli käyttänyt avustusmäärärahansa vuosittain kokonaan tai lähes kokonaan (kuvio 4). Kyselyn vastauksista sadan prosentin käyttöasteen ylittäneissä luvuissa saattoi olla mukana avustusmäärärahojen lisäksi avustustoimintaan saatujen lahjoitusten, kolehtien ja yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuuden käyttö. Enimmillään käyttöasteeksi ilmoitettiin 230 %. Vuoden 2009 avustusmäärärahojen toteumaksi on tilastointitavan muutoksesta johtuen saatettu ilmoittaa myös kirkon ja arkkihiippakunnan diakoniarahastosta saadut avustukset.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella kaikki avustusmäärärahansa käyttäneiden tai ne ylittäneiden seurakuntien määrä nousi tutkitun kolmivuotiskauden aikana 16:sta (44,5 %) 20:een (55,6 %) (kuvio 4.). Avustusmäärärahojen käyttöaste kertoo, miten hyvin taloudellisen avustamisen paikallinen tarve on osattu arvioida.

Kuvio 4. Avustusmäärärahojen käyttöaste Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa vuosina 2007 - 2009 (n=36)

Kyselyyn vastanneista seurakunnista yli puolet (55,6 – 77,8 %) ilmoitti, ettei joko ollut hakenut tai sille ei ollut myönnetty apua seurakunnan ulkopuolisista varoista. Seurakuntien vastausten perusteella kirkon ja arkkihiippakunnan diakoniarahastoista avustusta saaneiden seurakuntien määrä kasvoi erityisesti vuonna 2009. (Taulukko 8.) Tulos on yhteneväinen kirkon ja arkkihiippakunnan rahastoista saatujen tietojen kanssa.

TAULUKKO 8. Turun arkkihiippakunnan ja kirkon diakoniarahastosta vuosina 2007-2009 Turun arkkihiippakunnan seurakuntiin haetut ja myönnetyt avustukset (n=36)

	Avustusta ei haettu tai ei myönnetty, f (%)	Avustus on myönnetty, f (%)	Ei vastausta, f (%)
Arkkihiippakunta, diakoniarahasto 2007	23 (63,9)	7 (19,5)	6 (16,7)
Kirkon diakoniarahasto 2007	28 (77,8)	5 (13,9)	3 (8,3)
Arkkihiippakunta, diakoniarahasto 2008	21 (58,4)	9 (25,0)	6 (16,7)
Kirkon diakoniarahasto 2008	28 (77,8)	6 (16,7)	2 (5,6)
Arkkihiippakunta, diakoniarahasto 2009	20 (55,6)	11 (30,6)	5 (13,9)
Kirkon diakoniarahasto 2009	20 (55,6)	12 (33,4)	4 (11,1)

Ristiintaulukoimalla tutkittiin seurakuntien koon, diakoniavirkojen määrän, ammatillisen koulutustaustan, täydentävien koulutusten ja asiakasohjelman

käytön mahdollista yhteyttä rahastoista saatuihin avustuksiin. Lisäksi tutkittiin verkostoyhteistyöhön ja avustusten hakemiseen liittyvän seurakunnan oman ohjeistuksen sekä rahastoista saatujen avustusten keskinäistä yhteyttä. Tulokset esitetään taulukossa 9. Myönnetyt avustukset ilmoitetaan saatujen avustusten lukumäärinä. Yksittäiselle seurakunnalle on voitu myöntää yhden kalenterivuoden aikana useampia avustuksia.

TAULUKKO 9. Kirkon diakoniarahaston ja Turun arkkihiippakunnan diakoniarahaston myöntämät avustukset arkkihiippakunnan seurakunnille sekä avustusten yhteys seurakuntien kokoon, diakoniatyöntekijöiden täydennyskoulutukseen, asiakasohjelman käyttöön, verkostoyhteistyöhön ja kahteen taloudellisen avustamisen ohjeeseen vuosina 2007 – 2009 (n=36)

	Arkkihiippakunnan diakoniarahastosta myönnetty avustus, f			Kirkon diakonia- rahastosta myön- netty avustus, f		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Seurakunnan koko:						
alle 4 000 jäsentä	2	2	2	0	1	4
4 000 - 10 000 jäsentä	1	2	4	2	3	7
yli 10 000 jäsentä	12	18	15	6	6	24
Täydennyskoulutus:						
Kehittäjä- tms. koulutus väh. yhdellä	11	15	14	6	7	17
Kehittäjä- tms. koulutusta ei ole	4	7	6	1	3	5
Koulutuspäivät, vähintään 1 osallistuja	14	20	19	7	10	35
Koulutuspäiviin ei osallistuttu	1	2	2	1	0	0
Muu avustustoimintaa tukeva koulutus on	3	7	10	3	6	6
Muuta avustustoimintaa tukeva koulutusta ei ole	9	12	5	4	0	7
Asiakasohjelma, verkostotyö ja avustamisohjeet:						
Asiakasohjelma on käytössä	9	14	10	6	6	29
Asiakasohjelmaa ei ole käytössä	6	8	5	2	4	6
Verkostoyhteistyötä tehdään aina tarvittaessa	15	22	20	8	9	23
Verkostoyhteistyötä tehdään joskus	0	0	1	0	1	0
Suurempia avustuksia haetaan kirkon ja hiippakunnan rahastoista	14	22	19	8	8	30
Asiakkaan tilanteen kokonaisvaltainen selvittäminen ja tarvittaessa ohjaaminen muille auttajille	14	22	19	8	8	30

Rahastoavustusten saajina erottuivat suuret seurakunnat, kehittäjä- tai vastaavan koulutuksen vähintään yhdelle työntekijälleen hankkineet seurakunnat sekä ne seurakunnat, joista aikakin yksi työntekijä oli osallistunut arkkihiippakunnan, DIAK:n tai vastaavan tahon järjestämiin koulutuspäiviin. Myös ne seurakunnat, joiden avustamisohjeisiin sisältyi verkostoyhteistyön tekeminen ja suurempien avustusten hakeminen rahastoista, erottuivat rahastoavustuksia saaneina. (Taulukko 9.)

Yhteisvastuuvarat käytettiin vuosina 2007 - 2009 taloudelliseen avustamiseen kokonaan noin puolessa seurakunnista (50,0 – 55,6 %). Avustamiseen ne jäivät kokonaan käyttämättä useissa seurakunnissa (16,7 – 27,8 %) (taulukko 10.) Seurakunnan koolla ei ollut yhteyttä yhteisvastuuvarojen käyttöasteeseen.

TAULUKKO 10. Yhteisvastuuvarojen seurakuntaosuuden käyttö taloudelliseen avustamiseen Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa vuosina 2007-2009 (n=36)

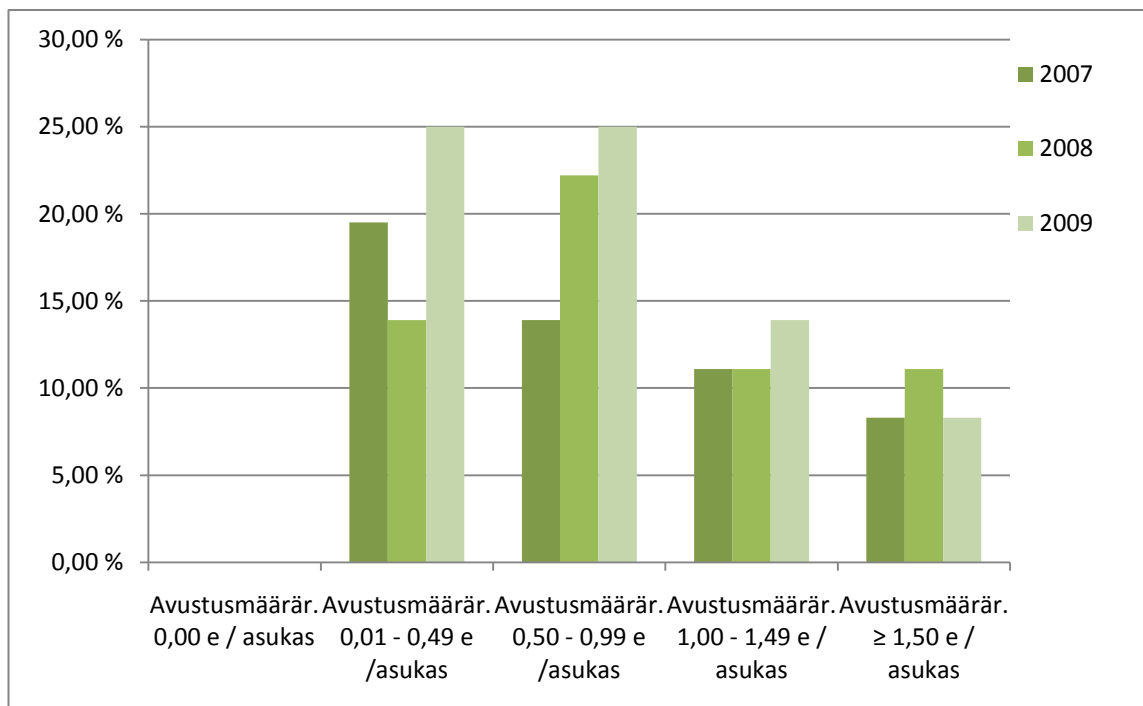
	2007, f (%)	2008, f (%)	2009, f (%)
Yhteisvastuuosuus käytettiin kokonaan avustustoimintaan	20 (55,6)	19 (52,8)	18 (50,0)
Yhteisvastuuosuus käytettiin osittain avustustoimintaan	5 (13,9)	8 (22,2)	6 (16,7)
Yhteisvastuuosuutta ei käytetty avustustoimintaan	8 (22,2)	6 (16,7)	10 (27,8)
Ei vastausta	3 (8,3)	3 (8,3)	2 (5,6)

Kehittäjä- tai vastaava koulutus ei näyttänyt olevan yhteydessä yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuuden käyttöön. Arkkihiippakunnan koulutuspäiviin osallistuminen näytti olevan yhteydessä siihen, että yhteisvastuuvarat käytettiin kokonaan tai osittain avustustoimintaan yli puolella seurakunnista. Myös kirjallisten avustusoheiden olemassaolo näytti olevan yhteydessä yhteisvastuuvarojen käytön asteeseen. Taloudellisen avustamisen ohjeet olivat olemassa tutkitulla kolmivuotiskaudella 19 – 22 (52,8 – 61,2 %:ssa) niistä seurakunnista, joissa yhteisvastuuvarat käytettiin avustustoimintaan kokonaan tai osittain. (Taulukko 11.)

TAULUKKO 11. Yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuuksien avustuskäyttöön liittyviä tekijöitä, Turun arkkihiippakunnan seurakunnat, 2007-2009 (n=36)

	Yhteisvastuusuuden käytettiin avustuksiin kokonaan tai osittain		
	2007, f (%)	2008, f (%)	2009, f (%)
Kehittäjä- tai vastaava koulutus vähintään yhdellä diakoniatyöntekijällä	8 (22,2)	9 (25,0)	8 (22,2)
Ei kehittäjä- tai vastaavaa koulutusta	16 (44,5)	17 (47,3)	14 (38,9)
Koulutuspäivät , vähintään yksi osallistuja	21 (58,4)	21 (58,4)	20 (55,6)
Ei osallistumista koulutuspäiviin	4 (11,1)	8 (22,2)	7 (19,5)
Muu avustustoimintaa tukeva koulutus vähintään yhdellä diakoniatyöntekijällä	8 (22,2)	8 (22,2)	7 (19,5)
Ei muuta avustustoimintaa tukevaa koulutusta	7 (19,5)	8 (22,2)	19 (52,8)
Srk:lla on kirjalliset avustamisohjeet	20 (55,6)	22 (61,2)	19 (52,8)
Srk:lla ei ole kirjallisia avustusohteita	5 (13,9)	5 (13,9)	5 (13,9)

Seurakuntakohtaisten avustusmäärärahojen nousun vaikutusta yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuuden käyttöön kokonaan tai osittain avustustoimintaan ei voitu osoittaa. Seurakunnan avustusmäärärahojen nousu ei poistanut yhteisvastuuvarojen käytön tarvetta edes suurimpien avustusmäärärahojen seurakunnissa. Pienempien määrärahojen seurakunnissa yhteisvastuuvarojen käyttö avustamiseen kasvoi hieman, vaikka seurakuntien avustusmäärärahat samaan aikaan kasvoivat. (Vrt. kuviot 3 ja 4.) Ne seurakunnat, joilla vuosina 2007 - 2009 ei ollut avustusmäärärahaa varattu talousarvioon, jättivät myös yhteisvastuusuutensa käyttämättä avustustoimintaan. (Kuvio 5.) Tuloksista ei ollut pääteltävissä, miten nämä seurakunnat vastasivat ihmisten taloudellisen avun tarpeisiin.

KUVIO 5. Yhteisvastuun seurakuntaosuuden käyttö taloudelliseen avustamiseen osittain tai kokonaan (%-osuus seurakunnista) ja seurakuntien talousarvioiden avustusmäärärahat Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa vuosina 2007 - 2009 (n=36)

Yhteistyötä sosiaalitoimen, velkaneuvonnan ja taloudellista apua antavien järjestöjen kanssa eli verkostoyhteistyötä ilmoitti tekevänsä *aina tarvittaessa* 26 (72,2 %) ja *joskus* 3 (8,3 %) niistä 29 seurakunnista, joilla oli myös kirjalliset avustusperiaatteet. Ne kaikki tekivät siis verkostoyhteistyötä ainakin joskus. Neljän tai useamman diakonian viran seurakunnissa tehtiin verkostoyhteistyötä avustusasioissa aina tarvittaessa (taulukko 12). Sama koski kaikkia niitä seurakuntia, joiden viroissa oli neljä tai useampi diakoni. Diakonisoilla verkostoyhteistyön käyttö vaihteli diakoneja enemmän.

Kolmannes vastaajista pyrki kohtelevaan avustusasiakkaitaan tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti käyttäessään sekä kirjallisia ohjeistuksia että asiakasohjelmaa. Seurakuntansa ohjeistuksen sosiaalitoimen avun ensisijaisuudesta olivat sisäistäneet hyvin ne seurakunnat, jotka tekivät verkostoyhteistyötä aina tarvittaessa (vrt. taulukko 12). Erittäin vahvaa tukea saivat kaikki muut KDY:n suositukset, paitsi velkojen sovittelu (16 seurakuntaa, 55,2 % kirjallisesti ohjeistaneista) sekä avun kertaluonteisuus ja paikkakunnan hädästä tiedottaminen, jotka oli kirjattu 22 seurakunnan (75,9 %) ohjeisiin.

TAULUKKO 12. Verkostoyhteistyön yhteys diakonian virkojen määrään, ammatilliseen koulutukseen ja yhteistyötä koskeviin avustusoheisiin Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa (n=36)

	Verkostotyötä tehdään aina tarvittaessa, f (%)	Verkostotyötä tehdään joskus, f (%)
Virkojen määrä seurakunnassa:		
- virkoja 0,5 – 1	13 (36,1)	3 (8,3)
- virkoja 2 – 3	12 (33,4)	2 (5,6)
- virkoja ≤ 4	6 (16,7)	0 (0,0)
Ammatillinen koulutus:		
- Diakoneja 0,5 - 1	9 (25,0)	0 (0,0)
- Diakoneja 2 - 3	5 (13,9)	1 (2,8)
- Diakoneja ≥ 4	2 (5,6)	5 (13,9)
- Diakonissoja 0,5 - 1	16 (44,5)	4 (11,1)
- Diakonissoja 2 – 3	20 (55,6)	1 (2,8)
- Diakonissoja ≥ 4	2 (5,6)	0 (0,0)
Avustusoheet:		
Sosiaalitoimen apu ensisijaista	24 (66,7)	3 (8,3)
Sosiaalitoimen avun ensisijaisuutta ei ole kirjattu avustusoheisiin	1 (2,8)	0 (0,0)
Asiakkaan velkojen sovittelu tarvittaessa	13 (36,1)	3 (8,3)
Velkojen sovittelua ei ohjeistettu	9 (25,0)	0 (0,0)

4.4 Keskeiset tutkimustulokset

Taloudellisen avustamisen kirjalliset ohjeet oli laadittu 29 seurakunnassa (80,6 %). Kaikissa vähintään 10 000 jäsenen tai vähintään neljän diakonian viran seurakunnissa oli laadittu kirjalliset avustamisohjeet. Ne olivat hyvin yhteneväiset KDY:n suositusten kanssa. On huomattava, että avustamisohjeita koskevissa vastauksissa on kyseessä 28 seurakuntaa (45,9 %) arkkihiippakunnan 61 seurakunnasta. Vähintään yhden seurakunnan diakoniatyöntekijän osallistuminen diakonian kehittäjä- tai vastaavan koulutukseen ja erityisesti osallistuminen arkkihiippakunnan tai muun tahon järjestämiin koulutuspäiviin näytti olevan yhteydessä kirjallisten avustusoheiden olemassaoloon. Siihen

näytti olevan yhteydessä myös se, että kaikilla seurakunnan diakonian viranhaltijoilla oli diakonin koulutus.

Seurakuntien taloudellisen avustamisen kirjallisissa ohjeissa (n=29) sosiaali-toimen avun ensisijaisuus nousi selkeästi esiin. Se oli kirjattu 27 ohjeeseen (93,1 %). Diakoniatyössä tehtävään velkojen sovitteluun ohjeisti noin puolet seurakunnista (55, 2 %). Avustusten kertaluonteisuus oli kirjattu useimpien seurakuntien (72,4 %) ja suurempien avustusten hakeminen diakoniarahastoista lähes jokaisen (93,1 %) seurakunnan ohjeisiin. Asiakkaan tilanteen kokonaisvaltainen selvittäminen sekä tarvittaessa muille auttajille ohjaaminen oli kirjattu 28 seurakunnan ohjeisiin (96,6 % kaikista ohjeista). Diakonian asiakasohjelmaa käytti 12 (33,3 %) seurakuntaa ja niistä 11:llä (30,6 % vastanneista) oli kirjalliset avustamisohjeet. Kaikista vastanneista (n=36) seurakunnista 24 (66,7 %) ilmoitti tekevänsä yhteistyötä sosiaalitoimen, velkaneuvojan ja avustuksia jakavien järjestöjen kanssa aina tarvittaessa.

Tutkimusjaksolla 2007 – 2009 seurakuntien avustusmäärärahoja oli lisätty lähes kaikissa vastanneissa seurakunnissa. Määrärahojen käyttöaste kasvoi. Vuonna 2009 kaikki avustusmäärärahansa käytti 20 (55,6 %) vastanneista seurakunnista. Hiippakunnan ja kirkon diakoniarahastoista seurakunnat saivat avustuksia 23 (2007), 32 (2008) ja 56 (2009) kertaa. Yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuuden käyttö avustustoimintaan kasvoi eniten niissä seurakunnissa, joissa avustusmääräraha vaihteli välillä 0,01 – 0,99 euroa / asukas. Seurakunnissa, joissa määräraha oli vähintään 1,50 euroa / asukas, ei yhteisvastuusuuden käyttö kasvanut. Avustuksista päättivät diakoniatyöntekijät euro-määräisin rajoin tai ilman rajoja 33 seurakunnassa (91,7 %).

Tämän tutkimuksen perusteella yli 10 000 jäsenen seurakuntien huomattava osuus kaikista avustusta saaneista näkyi koko seurantajakson ajan arkkihiippakunnan myöntämissä avustuksissa, mutta vasta vuonna 2009 kirkon diakoniarahaston myöntämissä avustuksissa. Kehittäjäkoulutuksen vähintään yhdelle työntekijälleen hankkineiden sekä koulutuspäiviin työntekijänsä lähettäneiden seurakuntien osuus näytti olevan yhteydessä edellä mainittujen avustusten

saajien ryhmän kanssa. Samoin yhteyttä löytyi verkostoyhteistyötä aina tarvittaessa tekevissä sekä avustusasioissa diakoniatyötään rahastojen ja verkoston hyödyntämiseen ohjeistaneissa seurakunnissa. Myös asiakasohjelman käytössä oli havaittavissa yhteyttä erityisesti kirkon diakoniarahastosta vuonna 2009 avustusta saaneisiin suuriin seurakuntiin.

Seurakunnissa, joissa oli KDY:n suosituksia mukailevat avustamisohjeet sekä riittävät resurssit (määrärahat, henkilöstö), oli henkilöstölle myös hankittu avustamista tukevaa täydennyskoulutusta. Opinnäytteen tekijän asettama hypoteesi piti siis saatujen tulosten perusteella varsin hyvin. Arkkihiippakunnan, DIAK:n tai vastaavien tahojen järjestämät koulutuspäivät olivat olleet suosittuja. Verkostoyhteistyö tuki avustustoimintaa ja sitä tehtiin enemmän pienissä kuin suurissa seurakunnissa sekä enemmän diakonissojen kuin diakonien toimesta.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Taloudellinen avustaminen Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa

Tämä opinnäytetyö selvitti diakoniatyön taloudellista avustamistoimintaa Turun arkkihiippakunnan alueella. Tämän tutkimuksen mukaan enemmistöllä arkkihiippakunnan seurakunnista oli taloudelliseen avustamiseen kirjallinen ohjeistus. Seurakuntaliitokset aiheuttivat tutkimusjakson eli vuosien 2007 - 2009 aikana runsaasti muutoksia arkkihiippakunnan seurakuntarakenteissa. Seurakuntien koot ja samalla yksittäisten seurakuntien diakonian viranhaltijamäärät kasvoivat. Näiden muutosten merkitys taloudelliseen avustamiseen, sen ohjeistuksiin ja prosesseihin näkyvät viiveellä, kun laajentuneet seurakunnat yhtenäistävät ja kehittävät toimintaansa. Koska suurilla seurakunnilla oli nyt tehdyn selvityksen perusteella taloudellisen avustamisen kirjallisia ohjeita eniten, on perusteltua odottaa, että yhä useamman diakoniatyöntekijän avustustyö on lähitulevaisuudessa kirjallisesti ohjeistettua.

Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella taloudellista avustamista tekevät sekä diakonit että diakonissat ja molemmilla ammattiryhmillä on siihen sekä osaamista että koulutusta. Enemmistössä niistä seurakunnista, joissa diakoniatyöntekijöillä oli avustamiseen liittyvää täydennyskoulutusta, oli taloudelliseen avustamiseen laadittu kirjalliset ohjeet. Sitä, olivatko ohjeet olemassa ennen täydennyskoulutusten hankkimista, vai laadittiinko ne kouluttautumisen seurauksena, ei tässä tutkimuksessa selvitetty.

Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan taloudellista avustamista tukevaa täydennyskoulutusta, kuten diakonian kehittäjäkoulutus, oli vain osassa seurakuntia. Täydennyskoulutusten epätasainen jakautuminen seurakuntien kesken voi tarkoittaa sitä, että taloudellisen avustamisen kehittämistä ja kehittämiseen tarvittavaa osaamista on vain osassa seurakuntia. Diakoniatyö toimii alati muuttuvan yhteiskunnan rajapinnoilla ja esimerkiksi sosiaali- ja

terveysalan muutoksista selvillä pysyminen ja niiden soveltaminen omaan työhön edellyttää jatkuvaa koulutusta ja kehittämistä. Verkostoyhteistyö sosiaali- ja terveystyön viranomaisten ja järjestöjen kanssa ylläpitää osaamistasoa ja auttaa kehittämään diakoniatyötä. Tarvittaessa diakoniatyöntekijöitä tulee pyrkiä motivoimaan kouluttautumiseen ja verkostossa toimimiseen. (Vrt. Rättyä 2009.)

5.2 Suositukset, ohjeet ja lait avustamisen käytännöissä

Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan diakoniatyöntekijät toimivat taloudellisen avustamisen päätöksentekijöinä seurakunnissa yleisesti. Päätöksentekoon osallistui myös vailla diakoniakoulutusta olevia henkilöitä. Avustuspäätöksen tekeminen edellyttää tutkimusten mukaan laaja-alaista erityisosaamista, jota löytyy diakoniakoulutuksen saaneilta ja osaamistaan ylläpitäviltä diakoniatyöntekijöillä. Diakoniatyöntekijällä voi olla asiakkaasta ja tämän tilanteesta runsaasti sellaista tietoa, jota hänen ei ole mahdollista jakaa esimerkiksi johtokunnan kanssa. Tämän opinnäytetyön tekijän mielestä virkavastuu avustuspäätöksistä on asiakkaan kokonaishyvinvoinnin kannalta viisainta delegoida diakoniatyöntekijöille. Diakonijohdokunnan, kirkkoherran tai kirkkoneuvoston kanssa avustusasioista voidaan neuvotella silloin, kun delegointisäännöissä ilmaistuja eurorajoja pitäisi voida ylittää ja talouspäällikön kanssa silloin, kun avustamiseen tarvitaan lisä- tai siirtomäärärahaa. (Vrt. Lilja 2010.)

Seurakuntien avustusmäärärahat olivat tämän tutkimuksen mukaan kasvaneet Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa uusimman lamakauden aikana. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset huomioon ottaen niiden voidaan päätellä muuttuneen oikeudenmukaiseen suuntaan eli kasvanutta tarvetta vastaaviksi. Tutkimustulokset nostattivat kysymyksen: millaista taloudellista apua avustusasiakkaat saivat niissä seurakunnissa, joissa avustusmäärärahoja ei ollut eikä yhteisvastuuvarojakaan käytetty taloudelliseen avustamiseen? Diakoniatyöntekijöiden tulisi pyrkiä vaikuttamaan seurakuntansa avustusmäärärahojen riittävyyteen. Pelkän yhteisvastuukeräysosuuden tai muun altruistisen autta-

misen (kolehdit, lahjoitukset, testamentit) varaan avustustoimintaa ei seurakunnassa voida jättää.

Osa tähän opinnäytetyöhön liittyneeseen kyselyyn vastanneista diakoniatyöntekijöistä oli lisännyt sanallisen kommentin avustusten kertaluonteisuusvaatimusta koskeneen kysymyksen yhteyteen. Kommentit koskivat kertaluonteisuuden toteutumista käytännössä. Vastaajien kertoma kertaluonteisuudesta poikkeaminen tarkoittaa opinnäytteen tekijän mielestä KDY:n kertaluonteisuus-suosituksen sisältämän jouston käyttämistä ja asiakkaan kokonaistilanteen huomioivaa toimintatapaa. KDY:n esittämä kertaluonteisuuspyrkimys on perusteltua pitää hyvän avustuskäytännön osatekijänä.

Asiakkaan yksilöllinen kokonaistilanne oli tämän opinnäytetyön tulosten mukaan arkkhiippakunnan seurakunnissa yksimielinen avustamisperuste. Se oli kirjattu jokaisen avustusperiaatteita koskeviin kysymyksiin vastanneen seurakunnan ohjeisiin. Kokonaisuutena KDY:n suositukset avustustoiminnan järjestämiseksi oli seurakunnissa tämän tutkimuksen perusteella arvostettu korkealle ja toimintaa ohjeistettu suosituksia vastaaviksi. Suositus kuitenkin pysyy suosituksena, ellei seurakunta laadi omia taloudellisen avustamisen kirjallisia ohjeita.

Diakoniatyön taloudellisen avustamisen yhtenäinen käytäntö kirjallisine ohjeineen tukee monialaisen yhteistyön ja SOTE-alueittain rakennettavien pelisääntöjen tekemistä. Tämän opinnäytetyön tuloksia on mahdollista käyttää pohjana SOTE-yhteistyön kehittämiseen. Diakoniatyön hyvän avustuskäytännön alueellinen kehittäminen asettaa haasteen myös koko kirkon diakoniatyön avustustoiminnan kehittämiseen, yhtenäistämiseen ja suositusten tarkentamiseen. Kun työalalla on löydettävissä oma, yhtenäinen linja ja yhteiset toimintaperiaatteet, on helpompi suhteuttaa diakoniatyön avustustoimintaa paikallisen tai alueellisen sosiaalitoimen sekä muiden auttajatahojen järjestelmiin ja käytäntöihin (vrt. Suominen, 2008, 58).

5.3 Diakoniatyön hyvä avustuskäytäntö

Diakoniatyön hyvä tai vähintäänkin lupaava avustuskäytäntö Turun arkkihiippakunnan seurakunnissa on tämän opinnäytetyön tulosten perusteella kuvattavissa riittävän tiiviisti ja yksityiskohtaisesti. Kuvauksen kokoamisessa hyödynnettiin soveltuvien osien sosiaalialan hyvän käytännön kriteerejä (Hyvät käytännöt). Kuvaus, joka samalla on tämän opinnäytetyön keskeinen johtopäätös, esitetään tässä luvussa *kursivoituna*.

Diakoniatyön hyvään avustuskäytäntöön kuuluu taloudellisen avustamisen kirjallinen ohjeistaminen. Seurakunnan hallintoelimissä hyväksytyt avustamisohjeet perustuvat KDY:n antamiin suosituksiin avustamistoiminnan periaatteiksi. Ohjeissa määritellään avustuspäätösten tekemiseen ja avustusten antamiseen ensisijaisesti oikeutetut työntekijät ja työntekijäryhmät sekä mahdollisesti toissijaisesti oikeutetut työntekijät tai luottamushenkilöryhmät. Ohjeisiin liitettyssä tai erillisessä delegointisäännössä määritellään kunkin avustuspäätöksiin ja niiden antamiseen oikeutetun henkilön tai henkilöryhmän euromääräiset avustamisraajat. Ensisijaisesti avustuspäätösten tekijöiksi nimetään diakoniatyöntekijät tai diakoniatiimi, joskus diakonian lähiesimies, diakoniajohtokunta tai kirkkoherra ja joissain tapauksissa kirkkoneuvosto. Työsuojelullisista syistä kaikkea avustuspäätös vastuuta ei jätetä yhden työntekijän harteille.

Avustamisohjeissa ohjeistetaan käyttämään seurakunnassa olevaa diakonian asiakasohjelmaa, jonne tallennetaan sekä avustusanomukset että niihin liittyvät avustuspäätökset. Avustusasiakkailta vaaditaan tilanteen mukaan sitoumus tai valtakirja tietojen tallentamista ja tarvittaessa eteenpäin luovuttamista varten. Näin diakoniatyöntekijä voi parhaalla mahdollisella tavalla auttaa asiakasta taloudellisessa ahdingossa ja toimia auttamisverkostossa joustavasti asiakkaan hyväksi. Avustusasiakkaiden asioita käsitellään luottamuksellisesti, kokonaisvaltaisesti, oikeudenmukaisesti ja asiakkaiden välistä tasa-arvoperiaatetta noudattaen.

Seurakunnan diakoniatyön taloudellisen avustamisen määrärahat varataan talousarvioon. Lisäksi avustustoimintaan voidaan käyttää yhteisvastuuvarojen vuosittaisia seurakuntaosuuksia ja muita lahjoituksina, testamentteina tai kolehteina saatuja varoja. Seurakunta huolehtii diakoniatyöntekijöiden riittävästä taloudelliseen avustamiseen liittyvästä koulutuksesta ja lähettää työntekijänsä alan koulutuspäiviin. Työntekijöitä motivoidaan osallistumaan myös työalansa täydennyskoulutuksiin ja kehittämään aktiivisesti työtään ja osaamistaan. Seurakunnan toiminta-alueen yhteiskunnallista tilannetta seurataan aktiivisesti ja avustustoimintaa kehitetään tarpeen mukaan.

Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella diakoniatyön riittävät taloudellisen avustamisen määrärahat ovat Turun arkkihiippakunnassa vuosien 2007 - 2009 avustussummien keskiarvojen kehityksen perusteella noin 0,90 euroa paikkakunnan asukasta kohti vuonna 2010. Varojen tarve on kuitenkin kontekstisidonnainen ja vaihtelee siksi seurakuntakohtaisesti.

KDY:n suositukset avustustoiminnan periaatteiksi ovat kehittyneet pitkän ajan kuluessa. Monissa seurakunnissa niitä on myös sovellettu avustamisen käytäntöihin pitkään. Kirkkolaki (KL) ja sen avustamistoimintaan liittyvät säädökset eivät nekään ole uusia. Tästä näkökulmasta kyseessä ei ole uusi kokeilu tai kehittely eli kiinnostava käytäntö, vaan vanhojen, olemassa olevien käytäntöjen yhteen tuominen ja niistä hyvän käytännön ehdotuksen kokoaminen kyselymenetelmää käyttäen. Diakoniatyön hyvän käytännön määritelmää ei tämän opinnäytetyön tekijän tietojen mukaan ole olemassa. Tämän opinnäytetyö tuo esille yhden esityksen diakoniatyön hyvän käytännön määrittelemisestä.

Hyvän käytännön toimivuudesta ja tuloksellisuudesta pitäisi löytyä monipuolisia näyttöjä. Koska diakoniatyön taloudellisen avustamisen tuloksellisuutta, kuten vaikuttavuutta asiakkaiden kokonaishyvintointiin ei ole juurikaan tutkittu voidaan tässä vaiheessa ajatella, että todennettavissa olevin kriteerein tässä opinnäytetyössä kuvataan diakoniatyön hyvä käytäntö. Puuttuvaksi tiedoksi tästä hyvän käytännön kuvauksesta jää avustustoiminnan vaikuttavuuden ja tehokkuuden osoittaminen tai niiden osoittamisen vaatiminen seurakunnilta.

Diakoniatyön tuloksia, tehokkuutta tai laatua ei perinteisesti mitata kirkko-hallituksen vaatimaa tilastointia laajemmin. Diakoniatyön hyvältä käytännöltä ei siis vaikuttavuuden ja tehokkuuden osoittamista vielä voi edellyttää, vaikka Lahti (2009) olikin löytänyt tuloksia vaikuttavuudesta. Vähintäänkin kyseessä on lupaava käytäntö, eli jonkin aikaa toiminnassa ollut käytäntö, jonka toivuudesta on joko itsearviointiin tai ulkopuolisen suorittamaan arviointiin perustuvaa näyttöä. (Vrt. Hyvän käytännön kehitysportaat.)

Asiakasta paremmin palvellakseen diakoniatyön on mahdollista kuntasektorin mallin mukaisesti tehostaa esimerkiksi avustustoiminnan kehitystyötään, lisätä seurakuntien välistä yhteistyötä sekä koota hyviä avustamiskäytäntöjä ja levittää niitä yleisesti seurakuntien diakoniatyön käyttöön. Valmistuttuaan opinnäytetyö on vapaasti saatavilla Theseus-opinnäytetietokannasta.

5.4 Avustamisen oikeudenmukaisuus

Tähän opinnäytetyön tulosten mukaan seurakuntien taloudellisen avustamisen ohjeistus oli enemmistössä seurakuntia yhtenäinen ja edisti siten asiakkaiden oikeudenmukaista kohtelua. Seurakuntien avustusmäärärahojen vaihteluväli oli suuri; 0,00 – 3,00 euroa asukasta kohti. Selittävinä tekijöinä ovat eri tutkimusten perusteella paikkakuntaakohtaiset huono-osaisuutta aiheuttavat tekijät, seurakuntien yleinen taloudellinen tilanne tai diakoniatyön ja erityisesti sen avustustoiminnan arvostuksen aste. Tämän opinnäytetyön tulosten perustella 0,90 euroa paikkakunnan asukasta kohti olisi tavoiteltava avustusmääräraha, joka myös vastaisi arkkihiippakunnan hiippakuntasihteeri Rauman näkemystä. Diakoniatyö palvelee myös seurakuntaan kuulumattomia ja siksi päädyttiin vertaamaan avustusmäärärahoja paikkakunnan asukaslukuun seurakunnan jäsenmäärän sijaan.

Suurempien avustusten tarve arkkihiippakunnan seurakunnissa näytti kasvaneen, koska rahastoista haettiin tämän opinnäytetyön tulosten mukaan apua

yhä useammalle asiakkaalle. Monien seurakuntien avustusmäärärahoja oli myös korotettu. Näiden ilmiöiden perusteella diakoniatyön avustustoiminta oli toiminut varsin oikeudenmukaisesti ja ihmisten avuntarpeisiin vastaten. Kaikki seurakunnat eivät tutkitun kolmivuotisjakson aikana olleet hakeneet asiakkailleen avustusta rahastoista kertaakaan. Opinnäytetyön tekijä arvelee kokemustensa perusteella, että hakemisprosessi voidaan kokea työlääksi ja paljon aikaa vaativaksi. Yleensä tarvitaan neuvotteluja sekä sosiaalitoimen että velkaneuvonnan kanssa. Rahastoavustusten tulisi olla asiakkaille tarjolla asuinpaikkakunnasta riippumatta. Epätasa-arvoisen tilanteen syyt jäivät tässä tutkimuksessa rahastohakemusten osalta selvittämättä. Miksi kaikki seurakunnat eivät hakeneet rahastoista apua asiakkailleen?

Heikoimmassa asemassa olevat ihmiset ja ihmisten muodostamat ryhmät (esimerkiksi vammaiset, vanhukset ja mielenterveyspotilaat) tarvitsevat diakoniatyötä äänitorvekseen palveluja hakiessaan, jotta sosiaalinen oikeudenmukaisuus toteutuisi. Diakoniatyön tulisi pyrkiä edelleen vaikuttamaan siihen, etteivät sosiaaliturvan rakenteet ja paikalliset käytännöt lisäisi tai ylläpitäisi esimerkiksi sairastamisesta aiheutuvia talousongelmia ja epätasa-arvoisuutta. Keinona tähän on tämän opinnäytetyön tuloksissakin näkyvä verkostoyhteistyön tekeminen aina tarvittaessa. Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta verkostoyhteistyölle on lukuisia perusteita. Paikallisesta hädästä tiedottamisessa mahdollisesti tarvittavien faktojen välittämiseen diakoniatyöllä on olemassa yksi valmis mittaristo, diakoniatyön tilastot.

Kirkon vuositilastojen mukaan diakoniatyön kaikkien asiakkaiden määrä oli vähentynyt ja avustusasiakkaiden määrä lisääntynyt. Avustusasiakkaiden voi tilastotiedon perusteella päätellä saavan diakoniatyöntekijöiltä aiempaa enemmän aikaa ja kokonaisvaltaisempaa paneutumista elämäntilanteeseensa. Tämän opinnäytetyön tekijän oma kokemus on, että avustusasiakkaat ovat yhä moniongelmaisempia ja heidän auttamiseensa liittyvä taustatyö ja esimerkiksi auttamisverkostossa toimiminen vie yhä enemmän työntekijän aikaa.

5.5 Avustustyön kehittämisen ja jatkotutkimusaiheiden pohdintaa

Diakoniatyön avustustoiminnan tarve, painopistealueet ja kehittäminen ovat riippuvaisia kunkin seurakunnan toimintaympäristöstä. Työllisyyden ja kansantalouden tilan sekä tulevaisuudennäkymien heijastuminen diakoniatyön taloudelliseen avustamiseen on tullut 1990-luvun laman jälkeen todistettua useissa tutkimuksissa. Jatkuvaa toimintaympäristön ja sen muutosten seurantaa voidaan toteuttaa diakoniatyön toimintatilastojen sekä kunta- ja / tai alueellisen tason huono-osaisuutta kuvaavien mittarien avulla. Tämän opinnäytetyön tekijän mielestä tärkeinä avustamistarpeen indikaattoreina toimivat talouselämän tulevaisuusennusteet, joita tulee diakoniatyössä myös seurata.

Tulevaisuudessa sekä hyvään avustuskäytäntöön että avustusten tilastointiin olisi perusteltua rakentaa myönnettyjen avustusten vaikuttavuutta mittaava osio. Vaikuttavuutta voisi mitata sekä diakoniatyön että asiakkaan näkökulmasta ja hyvällä verkostoyhteistyöllä tuloksiin voitaisiin lisätä verkoston jäsenten, kuten sosiaalityön näkökulma diakoniatyön taloudellisen avustamisen vaikuttavuudesta. Tapaamalla asiakkaita avustustoimenpiteiden jälkeen voidaan parhaiten selvittää avun todellinen vaikutus: Miten ja mihin avustus vaikutti? Paranko asiakkaan ja / tai hänen perheensä elämänlaatu, kokonaishyvinvointi, fyysinen tai psyykinen terveys, sosiaaliset suhteet, hengellinen hyvinvointi vai ei mikään näistä? Pilottiseurakunnat voisivat kehittää mallia esimerkiksi alueellisena diakoniatyön yhteisprojektina, joka voisi samalla olla osa diakoniatyöntekijän tai -työntekijäryhmän jatko-opintoja tai opinnäytetyötä.

Asiakasohjelmat ovat diakoniatyön monipuolisia työvälineitä. Ne on suunniteltu vastaamaan työalan tarpeisiin. Diakoniatyöntekijät ovat osallistuneet ohjelmien kehittämiseen. Yhtenäisen asiakasohjelman kehittäminen diakoniatyölle helpottaisi esimerkiksi ohjelmien käyttökoulutusta ja kehittämistä sekä seurakuntien välistä ja hiippakuntaan tai kirkon diakoniarahastoon suuntautuvaa avustustoiminnan yhteistyötä. Ne tasa-arvoistaisivat myös avustusasiakkaiden kohtelua seurakunnissa. Yhtenäisen asiakasohjelman kehittämisen ja käyttöönoton

haaste suuntautuu ensisijaisesti KDY:lle, mutta sopii myös jatkotutkimusaiheeksi sellaiselle opiskelijalle, jolla on kokemusta asiakasohjelmista.

Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella taloudelliseen avustamiseen liittyvien alueellisten koulutuspäivien järjestäminen ja niihin osallistuminen näytti perustellulta. Diakoniatyöntekijöitä on niissä mahdollista kouluttaa kohti taloudellisen avustamisen alueellista kehittämistä ja yhtenäistämistä. Diakoniatyön taloudellisen avustamisen yhtenäisyydelle ja kehittämiselle voisi olla eduksi, jos KDY:n avustussuosituksen keskeiset käsitteet määriteltäisiin tarkasti. Esimerkiksi avustamisen kertaluonteisuus sai Lahden (2009) tutkimuksessa useita määritelmiä.

Ammattikunnan sisäinen, oman seurakunnan ulkopuolelle ulottuva kehittäminen ja toiminta olisi mahdollista toteuttaa systemaattisesti vertailukehittämisen keinoja kuten kehittävää vertaiskäyntiä tai benchmarking- eli vertailukehittämismenetelmää käyttämällä. Edellytyksenä on kaikkien tietyn alueen, kuten SOTE - alueen seurakuntien sitoutuminen toimintaan. Nyt löydetty hyvä käytäntö jää pelkäksi opinnäytetyön tulokseksi, elleivät seurakunnat, rovastikunnat ja arkkihiippakunta lähde systemaattisesti kehittämään ja seuraamaan avustustoimintaansa. Kehittämistyö palkitsisi avustustyötä tekeviä selkeillä, yhtenäisillä avustustyön linjauksilla ja diakoniatyön roolilla avustustoimintaan liittyvissä verkostoissa (vrt. Suominen 2008).

Miten rakentaa kirkon diakoniatyölle kestävä hyvä avustuskäytäntö eli ylimmän kehitysportaan käytäntö? Se edellyttää, että toimintatapa on ollut pitkään vakiintuneena ja sovellettuna muuttuvissa olosuhteissa ja että käytännön toimivuutta ja tuloksellisuutta on arvioitu monipuolisesti. Olemassa olevien mittareiden lisäksi tarvitaan avustustoiminnan vaikuttavuuden mittareita ja seurantaa, jotta saadaan tarvittavaa materiaalia jatkotutkimuksiin.

5.6 Tutkimuksen arviointia

Opinnäytetyön tekijä etsi diakoniatyön avustustoimintaan liittyvää tutkimusaihetta syksystä 2009 alkaen ja lopullinen aihe varmistui helmikuussa 2010. Sekä ennen aiheen varmistumista että sen jälkeen tekijä oli yhteydessä Turun arkkhiippakunnan vt. hiippakuntasihteeri Kaisa Raumaan (sähköpostiviestit 21.1.2010 ja 18.2. 2010) sekä aiheen varmistuttua Kirkon diakoniarahaston avustuskäsittelijä Titi Gävertiin (puhelinkeskustelu 9.2.2010 ja sähköposti 2.3.2010). Nämä sekä opinnäytetyön tekijän ja ohjaajan väliset keskustelut auttoivat tutkijaa tarkentamaan tutkimuksen tavoitetta ja tutkimuskysymyksiä. Aiheeseen liittyvään aiempaan tutkimukseen perehtyminen alkoi heti aiheen valinnan jälkeen ja jatkui läpi koko tutkimusprosessin. Laaditun tutkimus-aikataulun mukaisesti tutkimussuunnitelma ja tutkimuksen mittari valmistuivat huhtikuussa 2010. Aineiston analysointi ja raportin kirjoittaminen tehtiin kesän ja syksyn 2010 aikana.

Opinnäytetyön tekijän lähtökohtana oli hypoteesi, joka oli perusteltavissa aieman tutkimuksen, mutta myös käytännön työkokemuksen kautta. Taloudellisen avustamisen käytäntöihin liittyy lukuisia osatekijöitä, eikä yhteen tutkimukseen ole mahdollista liittää niitä kaikkia. Opinnäytetyön tekijän aiempi kokemus kvantitatiivisen tutkimuksen tekemisestä oli avuksi tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tutkimusprosessi edellytti kuitenkin kehittymistä tutkimuksen tekijänä. Ohjauksen käytöstä oli hyötyä tutkimusprosessin eri vaiheissa.

Valitun tutkimusmetodin sopivuus näkyi saatuina tutkimustuloksina. Alueellisesti hyväksi koettu avustuskäytäntö löytyi sosiaalialan hyvän käytännön kriteerejä diakoniatyöhön soveltamalla. Laajempi tutkimusmateriaali, esimerkiksi kahden hiippakunnan tutkiminen, olisi voinut mahdollistaa aineiston luotettavamman testaamisen. Seurakuntien avustusohjeet olisi voitu pyytää vastausten liitteinä ja käyttää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista mittaamista. Tällöin tutkimusta olisi pitänyt rajata muilta osin. Tutkimuseettisesti kyseenalaista aineistoa tai metodologia ei käytetty.

Hyvän käytännön kehittäminen on pitkä prosessi. Jostain on aloitettava. Tämä tutkimus, tällä mittarilla ja valitulla metodilla sekä eettisillä periaatteilla täytti opinnäytetyön tekijän mielestä paikkansa diakoniatyön hyvän avustuskäytännön ja sen jatkuvan kehittämisen ensiaskelien ottajana. Tutkimuskontekstin rajaaminen Turun arkkihiippakunnan seurakuntiin oli myös perusteltua: alueelta löytyy hyvin suuria ja hyvin pieniä, kaupungeissa ja maaseudulla toimivia, seurakuntayhtymiin kuuluvia tai täysin itsenäisiä sekä vasta yhdistyneitä tai pitkään samankokoisina toimineita seurakuntia. Alue edustaa poikkileikkausta 2000-luvun suomalaisista seurakunnista.

Tämän tutkimuksen tavoite täyttyi: diakoniatyön hyvän avustuskäytännön ehdotus löytyi. Sen hyödyntäminen arkkihiippakunnan alueella merkitsisi mahdollisuutta sosiaalisesti oikeudenmukaisempaan avustusasiakkaiden kohteluun. Selkeämmin ja yhdenmukaisemmin ohjeistetulla avustustoiminnalla, yhtenäisemmällä avustusmäärärahoilla ja rahastoavustusten käytöllä sekä riittävällä diakoniatyöntekijöiden täydennyskoulutuksella voitaisiin paitsi parantaa avustusasiakkaiden oikeudenmukaista kohtelua, myös helpottaa diakoniatyöntekijöiden työtä ja työssä jaksamista arkkihiippakunnan alueella. Diakoniatyölle on mahdollista kehittää valtakunnalliseen käyttöön soveltuva kestävä hyvä avustuskäytännön malli.

Tutkimusprosessi auttoi opinnäytetyön tekijää hahmottamaan diakoniatyön taloudellisen avustamisen merkitystä entistä laajemmin. Avustamisen käytännöt ovat yksi tärkeä osatekijä asiakkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Tutkimusprosessin edetessä näkemys diakoniatyön asiakkaiden kohtaamasta sosiaalisesta epäoikeudenmukaisuudesta vahvistui. Turun arkkihiippakunnan alueella asiassa on korjattavaa, muualla sitä ei opinnäytetyön tekijän tietojen mukaan ole vielä selvitetty. Opinnäytetyön prosessin kuluessa ohjauksen hyödyntäminen auttoi merkittävästi oman työn kriittisempään tarkasteluun kasvamisessa. Se kasvuprosessi lienee elinikäinen.

LÄHTEET:

- Alkula, Tapani; Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Arajärvi, Pentti & Sakslin, Maija 2007. Yhdenvertaisuus oikeudenmukaisuutena. Teoksessa: Saari, Juho & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2007. Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 63. Helsinki: Gaudeamus. 47–61.
- Aveyard, Helen & Sharp, Pam 2009. A Beginner's Guide to Evidence Based Practice in Health and Social Care Professions. England: Open University Press.
- Böckerman, Petri & Kangasharju, Aki 2007. Alueellinen oikeudenmukaisuus. Teoksessa: Saari, Juho & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2007. Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 63. Helsinki: Gaudeamus. 198–219.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen. Hyväksytty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksessa 14.-15.9.2010. Viitattu 30.9. 2010. <http://evl.fi/sakasti>. Tuloste tekijän hallussa.
- Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet 2001. Hyväksytty Diakoniatyöntekijöiden liiton hallituksessa 27.8.2001. Viitattu 19.3.2010. <http://www.dtl.fi> ja <http://www.evl.fi/keskushallinto>. Tuloste tekijän hallussa.
- Downie, R. S.; Tannahill, C. & Tannahill, A. 1996. Health Promotion Models and Values. New York: Oxford University Press.
- Gothóni, Raili 2006. Velat anteeksi? Akordirahastomallin arviointitutkimus. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:1. Helsinki: Kirkkohallitus.

- Gothóni, Raili & Jantunen, Eila 2010. Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonisesta työstä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 25. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2005. Diakonian resurssit ja alueellinen tarve. Panostetaanko diakoniaan kunnan huono-osaisuuden mukaan? Teoksessa: Elämän jälki. Juhlajulkaisu. Vantaan seurakunnat, Diakonia 90 v. Diakonian tutkimus 2/2005. Helsinki: Diakonian tutkimuksen seura ry. 34–51.
- Grönlund, Henrietta & Juntunen, Elina 2006. Diakonia hyvinvointijärjestelmän aukkojen tunnistajana ja paikkaajana. Teoksessa: Juntunen, Elina; Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006. Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisu 2006:7. Helsinki: Kirkkohallitus. 177–185.
- Hakala, Pirjo 2002. Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.) 2002. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja. 233–266.
- Heikkilä, Tarja 2005. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Heino, Kari 2010. Kirkolta apua hakevien määrä ja kansantalous kasvavat yhtä aikaa. Satakunnan Kansa 11.10.2010, 4.
- Henkilötietolaki 1999/523, 22.4.1999. Viitattu 12.8.2010. <http://www.finlex.fi/laki/ajantasa/1999/1999523>.
- Hiilamo, Heikki 2010. Laman uhrien auttaminen diakoniatyössä 1990-luvulla. Diakonian tutkimus 1/2010. Helsinki: Diakonian tutkimuksen seura ry. 7–26.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 1.-2. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hyvän käytännön kehitysportaat. Viitattu 13.3.2010. <http://www.kunnat.net>. Tuloste tekijän hallussa.

Hyvät käytännöt. Viitattu 7.3.2010. [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvat kaytan-not/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvat-kaytan-not/).

Hänninen, Sakari & Palola, Elina 2010. Johdatus jakojen problematiikkaan. Teoksessa: Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Toimittaneet: Hänninen, Sakari & Palola, Elina & Kaivonurmi, Maija. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.6.2010. <http://www.thl.fi>.

Iivari, Juhani & Karjalainen, Jouko 1999. Diakonian köyhät. Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana. Stakes Raportteja 235. Helsinki: Stakes.

Julkunen, Raija 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.

Juntunen, Elina 2006. Diakoniatyön taloudellinen apu ja viimesijaisen sosiaaliturvan aukot. Teoksessa: Juntunen, Elina; Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006. Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. Helsinki: Kirkkohallitus. 51–176.

Juntunen, Elina 2009. Ideoita espoolaisen diakoniatyön kehittämiseksi. Teoksessa: Juntunen, Elina (toim.) 2009. Diakoniatyö kartalle. Näkökulmia espoolaisen diakoniatyön nykytilaan ja kehittämistarpeisiin. Espoon seurakuntayhtymä, Tutkimuksia ja selvityksiä 1. Espoo: Espoon seurakuntayhtymä. 116–119.

Juntunen, Elina; Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006. Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kananen, Jorma 2008. Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 89. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Liiketalous.

Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008 – 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://pre20090115.stm.fi/pr1217926602628/pass-thru.pdf>. Viitattu 11.10.2010. Tuloste tekijän hallussa.

Karvonen, Sakari; Lahelma, Eero & Winter, Torsten 2006. Työikäisten terveys ja hyvinvointi 2000-luvun alussa. Teoksessa: Kautto, Mikko (toim.) 2006. Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Stakes. 78-103.

Kettunen, Paavo 2001. Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa. Kirkon Tutkimuskeskuksen julkaisuja: Sarja A Nro 76. Tampere: Kirkon Tutkimuskeskus.

Kinnunen, Kaisa 2009. Sairas köyhyys. Tutkimus sairauteen liittyvästä huonosuaisuudesta diakoniatyössä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkolaki 1993/1054, 26.11.1993. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19981054.

Kirkkojärjestys 1055/1993, 8.11.1991. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055.

Kirkon kalenteri 2006. Etelämäki, Terttu (toim.) 2005. Helsinki: Kirkkopalvelut.

Kirkon kalenteri 2010. Etelämäki, Terttu (toim.) 2009. Helsinki: Kotimaa-yhtiöt Oy, Kirjapaja.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2007. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Helsinki: Kirkkohallitus 2008.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2008. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Helsinki: Kirkkohallitus 2009.

Kirkon toimintatilastot 2007. Diakoniatyö, taloudellinen avustaminen. Kirkkohallitus. Viitattu 17.4.2010. <http://evl.fi>. Tuloste tekijän hallussa.

Kirkon toimintatilastot 2008. Diakoniatyö, taloudellinen avustaminen. Kirkkohallitus. Viitattu 17.4.2010. <http://evl.fi>. Tuloste tekijän hallussa.

Kirkon toimintatilastot 2009. Diakoniatyö, taloudellinen avustaminen. Kirkkohallitus. Viitattu 9.4.2010. <http://evl.fi>. Tuloste tekijän hallussa.

- Kohti tulevaisuuden palveluja. Kuntien parhaat palvelukäytännöt –hankkeen loppuraportti. Julkaistu 5.5.2009. Viitattu 19.3.2010. <http://www.vm.fi>.
- Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi; Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 10. 4. uud. laitos. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Tuloste tekijän hallussa.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lahti, Katja 2009. Sinnittelijän viimeinen tukipilari. Diakoniatyön kertaluonteinen taloudellinen avustaminen Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa vuosina 2004-2008. Opinnäytetyö. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://publications.theseus.fi/handle/10024/5620>.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuuksista 733/1993, 3.8.1992. Viitattu 16.10.2010. www.finlex.fi/fi/laki/alkup./1992/19920733.
- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999, 21.5.1996. Viitattu 16.10.2010. www.finlex.fi/fi/laki/alkup./1996/19990621.
- Lappalainen, Kaarina 2002. Ammatillinen vastuu. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani 2002. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja. 129-143.
- Lilja, Jussi 2010. Diakoniatyöntekijä lain kiemuroissa. Diakonia 3/2010, 12-14.
- Malkavaara, Mikko 2002. Nälkä ja köyhyys kirkon asiaksi. Näkökulmia laman ja markkinakilpailun aikaan. Teoksessa: Mäkinen, Virpi (toim.) 2002. Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

- Malkavaara, Mikko 2007. Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Teoksessa: Latvus, Kari & Elenius, Antti. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja. 83-121.
- Mamia, Tero 2005. SPSS-alkeisopas. Statistical Package for Social Sciences. Tampereen yliopisto 5/2005. Oppimateriaali. <http://www.uta.fi>. Tuloste tekijän hallussa.
- Metsämuuronen, Jari n.d. SPSS aloittelevan tutkijan käytössä. Viitattu 15.6. 2010. <http://www.fsd.uta.fi>. Tuloste tekijän hallussa.
- Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006a. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. laitos, 1. painos. Helsinki: International Methelp.
- Metsämuuronen, Jari 2006b. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. 2. laitos, 3. uudistettu painos. Helsinki: International Methelp.
- Niemelä, Pauli 2002. Diakonia ja ihmiskäsitys. Teoksessa: Helosvuori, Koskenvesa, Niemelä & Veikkola (toim.) 2002. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Peruspalvelut Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa 2009. Lounais-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 1:2010. Turku: Lounais-Suomen aluehallintovirasto.
- Pessi, Anne Birgitta 2008. Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. Teoksessa: Rakkauden virassa. Diakonian ammattilaisten viisi vuosikymmentä. Helsinki: Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry. 97-112.
- Piispainkokous 13.9.2005. Diakonian viran kelpoisuusehdot. Kirkon säädös-kokoelma nro 101. Viitattu 13.9.2010. <http://www.evl.fi/piispainkokous/paatokset.shtml>.
- Raunio, Antti 2007. Järki, usko ja lähimmäisen hyvä. Tutkimus luterilaisen etiikan ja diakonian teologian perusteista. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 252. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

- Rättyä, Lea 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Väitös. Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet 179. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Räty, Tapio 2010. Yksilöhuollon päätöksenteko ja asiakas. Teoksessa: Pajukoski, Marja (toim.) 2010. Pääseekö asiakas oikeuksiinsa? Sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliset tekijät –työryhmä. Raportti III. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Raportti 19/2010. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Saari, Juho; Kainulainen, Sakari & Yeung, Anne Birgitta 2005. Altruismi. Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.
- Savola, Elina & Koskinen-Ollonqvist, Pirjo 2005. Terveiden edistäminen esimerkein. Käsitteitä ja selityksiä. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja 3/2005. Helsinki: Terveiden edistämisen keskus ry.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Saatavilla: <http://www.stm.fi/hyvinvointi>. Viitattu 25.11.2010.
- Suominen, Katja 2008. ”Mä voin sanoo asiakkaalle, että ota yhteyttä diakoniaan, jos mä en pysty enää auttaa”. Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä diakoniatyön roolista auttamistyössä Turun kaupungin alueella. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpää. Viitattu 14.3.2010. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa_2008/d24949_Jarvenpaa_SuominenKatja_2008.pdf
- Suositus taloudellisen avustamisen periaatteiksi seurakunnassa. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö: Kirkon kotimainen avustustyö / Seurakuntien avustustoiminta kotimaassa. Viitattu 3.4.2010. Saatavilla: www.evl.fi/keskushallinto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteutuminen (järjestelmän näkökulma). Viitattu 13.6.2010. Saatavilla: <https://www.stakes.fi/FI/Stakes/horisontaali/hyvinvointi-palvelut/oikeudenmukaisuus/index.htm>

Tilastokeskus. Tilastot. Viitattu 15.6.2010. Saatavilla: <http://www.stat.fi>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2001. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Teoksessa: Karjalainen, Sakari; Lounis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002. Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus.

Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. Kirkkohallitus 2003. Helsinki. Viitattu 17.3.2010. Saatavilla: <http://www.evl.fi>. Tuloste tekijän hallussa.

Veikkola, Juhani 2002. Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa: Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.) 2002. Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Helsinki. 107-128.

www.uusi.sotkanet.fi. Viitattu 12.6.2010.

Yeung, Anne Birgitta 2007. Diakonia ristipaineiden aallokossa? – Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. Diakonian tutkimus 1/2007. Helsinki: Diakonian tutkimuksen seura ry. 5-25.

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET:

- Gävert, Titi 2010a. Etuuskäsittelijä, TM, diakoni, Kirkon diakoniarahasto. Henkilökohtainen tiedonanto (puhelinkeskustelu) 9.2.
- Gävert, Titi 2010b. Etuuskäsittelijä, TM, diakoni, Kirkon diakoniarahasto. Sähköpostiviesti 2.3. Vastaanottaja Minna Rautiainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Gävert, Titi 2010c. Etuuskäsittelijä, TM, diakoni, Kirkon diakoniarahasto. Henkilökohtainen tiedonanto (puhelinkeskustelu) 27.5.
- Hiedanpää, Riitta 2010. Diakoniatyöntekijöiden liiton toiminnanjohtaja. Sähköpostiviesti 11.8. Vastaanottaja Minna Rautiainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Rauma, Kaisa 2010a. Vs. hiippakuntasihteeri, diakonissa, Turun arkkihiippakunta. Sähköpostiviesti 21.1. Vastaanottaja Minna Rautiainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Rauma, Kaisa 2010b. Vs. hiippakuntasihteeri, diakonissa, Turun arkkihiippakunta. Sähköpostiviesti 18.2. Vastaanottaja Minna Rautiainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Rauma Kaisa 2010c. Vt. hiippakuntasihteeri, Turun arkkihiippakunta. Diakonia-työn ajankohtaisasioita. Puheenvuoro 11.5.2010 Iloinen diakonia – teemapäivässä Porissa. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Turun arkkihiippakunta, diakoniatyö. Kirje Turun arkkihiippakunnan diakonia-avustuksista hiippakunnan seurakunnille 2.2.2009. Kaisa Rauman sähköpostiviestin liite Minna Rautiaiselle 24.2.2010. Tuloste tekijän hallussa.
- Yv-yhteenveto 2007. Turun arkkihiippakunnan yhteisvastuuvaroista annetut avustukset seurakunnittain 2007. Sinikka Strömbergin sähköpostiviestin liite Minna Rautiaiselle 21.6.2010. Tuloste tekijän hallussa.

Yv-yhteenveto 2008. Turun arkkiiippakunnan yhteisvastuuvaroista annetut avustukset seurakunnittain 2008. Sinikka Strömbergin sähköpostiviestin liite Minna Rautiaiselle 21.6.2010. Tuloste tekijän hallussa.

Yv-yhteenveto 2009. Turun arkkiiippakunnan yhteisvastuuvaroista annetut avustukset seurakunnittain 2009. Sinikka Strömbergin sähköpostiviestin liite Minna Rautiaiselle 21.6.2010. Tuloste tekijän hallussa.

Liite 1: Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön suositus taloudellisen avustamisen periaatteiksi seurakunnassa. Lähde: [http:// evl.fi/sakasti](http://evl.fi/sakasti)

SEURAKUNTIEN AVUSTUSTOIMINTA KOTIMAASSA

Taloudellinen avustaminen on osa seurakunnan työtä. Avustustoiminta on osa ihmisten kokonaisvaltaista kohtaamista, ei erillistä vain rahaa tai ruokaa käsittelevää toimintaa. Entistä enemmän korostuu verkostoitumisen ja sovittelun tarve.

SUOSITUS TALOUDELLISEN AVUSTAMISEN PERIAATTEIKSI SEURAKUNNASSA

1. Ensisijainen avun lähde on sosiaalitoimi. Diakonia-avustus ei voi korvata yhteiskunnan vastuuta. Jos avun tarvitsija ei saa hänelle lain mukaan kuuluvaa etuutta, tulee häntä auttaa sen hankkimisessa. Samoin, jos avun tarvitsijalle kuuluvaa lain edellyttämää sosiaaliturvaa on loukattu, tulee häntä auttaa kääntymään kunnan sosiaaliamiehen tai valvovan viranomaisen puoleen. Seurakunnan työntekijä voi olla mukana selvittämässä sosiaalityöntekijän kanssa asiakkaalle kuuluvaa etuutta.
2. Kirkkojärjestyksen (4:3) mukaan seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Tämä koskee myös taloudellista apua.
3. Diakonian avustustoiminta tulisi riittävästi ottaa huomioon seurakunnan talous- ja henkilöresurssien suunnittelussa ja toteutuksessa. Seurakuntaa suositellaan talousarviossaan varaamaan omia avustusvaroja paikallisen tarpeen ja omien mahdollisuuksien mukaan.
4. Seurakunnan tulee huolehtia vastaanottotilojen riittävästä turvallisuudesta.
5. Maksuvaikeuksissa tulee ottaa yhteyttä velkojaan ja selvittää mahdollisuutta löytää sovintoratkaisu. Pienet avustukset voidaan toteuttaa paikallistasolla. Tarvittaessa suurempaa avustusta voidaan kääntyä seurakuntayhtymän, hiippakunnan tai Kirkon diakoniarahaston puoleen. Myös monet järjestöt ovat merkittäviä avustajina. Samassa asiassa ei tule lähettää hakemusta sekä hiippakunnalle että Kirkon diakoniarahastolle.
6. Diakoniatyössä ihminen kohdataan kokonaisuutena. Taloudellisia asioita ei voi käsitellä erillisinä muista ongelmista. Tukea ja ohjausta saatetaan tarvita hengelliseen, psyykkiseen, fyysiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Tämä edellyttää usein laaja-alaista verkostotyötä. Aineellinen tuki on vain osa kokonaisuuttamista.
7. Kirkon taloudellinen avustaminen on pääsääntöisesti kertaluonteista kriisiapua, vaikka muu tukeminen on yleensä pitkäaikaista.
8. Diakoniatyössä todettu paikkakunnalla ilmenevä hätä tulee saattaa kunnan ja seurakunnan päättäjien tietoon.
9. Salassapitovelvollisuus koskee aineellisessa avustamisessa saatuja tietoja asiakkaasta. Tietojen luovuttaminen on mahdollista vain avun tarvitsijan luvalla sosiaalihuoltolain säätämiä poikkeuksia lukuun ottamatta. On huomattava, että salassapitovelvollisuus sitoo myös diakoniatyön johtokunnan jäseniä ja muita avustustoimintaan osallistuvia.
10. Ihmisen yksilöllinen tilanne on viimekädessä kaiken diakonisen avustamisen perusta.

AVUSTUKSEN MYÖNTÄMISEEN LIITTYVÄ KÄSITTELYPROSESSI

Ennen päätöksentekoa diakoniatyöntekijä tekee kirjallisen valmistelun avustamiseen erikseen laaditun lomakkeen mukaan. Avustus pyritään tekemään ns. kolmikantaperiaatetta noudattaen.

KOLMIKANTAPERIAATE VELALLISEN AVUSTAMISESSA

Taloudellinen ahdinko pyritään korjaamaan useamman vastuunkantajan avulla niin, että osasta velvoitteista huolehtii velallinen, osasta velkojat ja osasta avustustahot.

Velallisen osuus saatetaan ratkaista maksuohjelman avulla. Yleensä asiakkaan osuuteen liittyy myös sitoutumista joihinkin taloussuunnittelun toimenpiteisiin. Myös kunnan myöntämä sosiaalinen luototus tai Takuu-Säätiön takaus voi tulla kysymykseen tarvittaessa.

Velkojan osuus on minimissään kärsivällisyyttä lisääjän antamisen muodossa. Yleensä kuitenkin onnistunut ratkaisu edellyttää myös selkeää velkojan osittaista vastaantuloa (vähintään korkojen osuus, usein myös osa lainapääomasta).

Avustuksen osuus on eri avustustahojen yhteinen osuus. Avustustahoja ovat kirkko, sosiaalitoimi (erityisesti harkinnanvarainen toimeentulotuki) ja erilaiset avustusjärjestöt.

Tehokkuutta avustamiseen yleensä saadaan tekemällä yhteistyötä eri tahojen kanssa. Silloin on hyvä, että velallinen antaa asioiden hoitamiseen kirjallisen luvan. Muuten pätee ehdoton salassapitovelvollisuus.

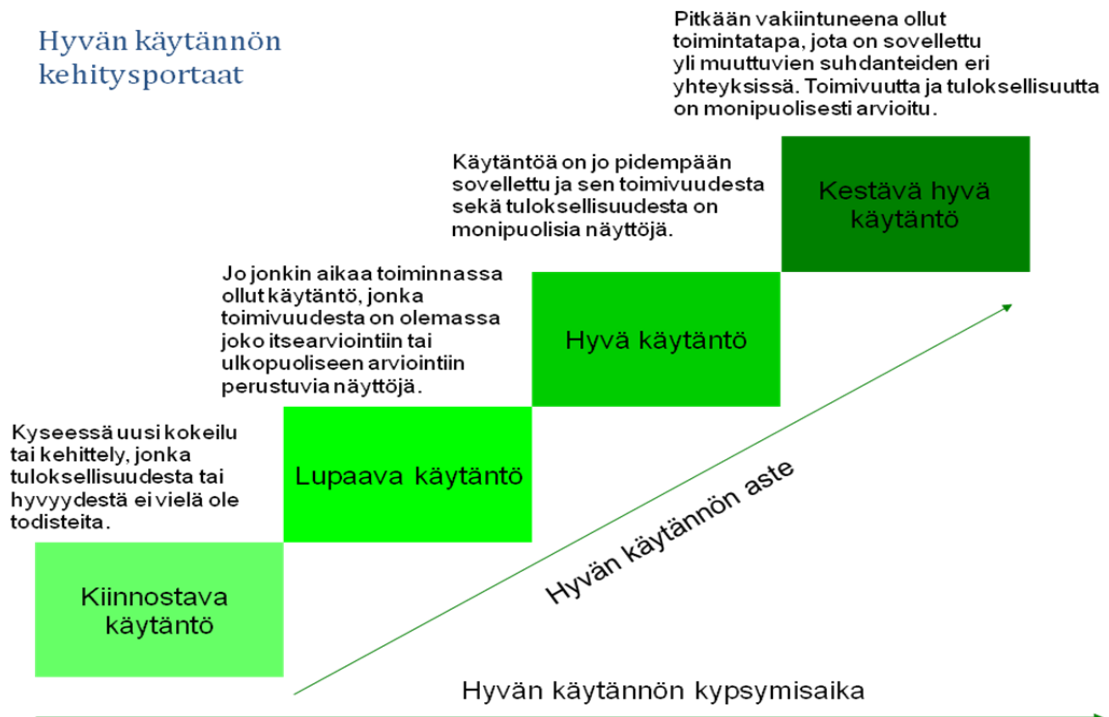
Erittäin suositeltava yhteistyön muoto on yhteisneuvonpito yhteistyötahojen ja asiakkaan kanssa. Tavoitteena on yhdessä etsiä kokonaisvaltaisesti mahdollisimman pysyvää parannusta asiakkaan elämäntilanteeseen. Yhteistyötahoja ovat esimerkiksi sosiaalityöntekijä, velkaneuvoja, terveydenhuollon ammattilainen ja lähiomaiset. Seurakunnan diakoniatyöntekijä voi olla kokoonkutsujana.

Avustustarvetta selvitettäessä tulee pääsääntöisesti lähteä siitä, että asiakkaan oikeus yhteiskunnan tarjoamaa tukeen käytetään täysimääräisesti ja diakonia-avustus tulee lainmukaisen sosiaaliturvan lisäksi.

Avustuspäätöksen pohjana oleva lomake säilytetään seurakunnassa lukitussa tilassa erikseen sovitun ajan, korkeintaan 10 vuotta.

Diakoniatyöntekijä antaa vuosittain kirkkoneuvostolle toimintakertomuksen yhteydessä nimiä mainitsematta selvityksen siitä kuinka paljon ja minkälaisiin kohteisiin avustuksia on myönnetty.

Liite 2. Hyvän käytännön kehitysportaat.

Lähde: www.kunnat.net, www.sosiaaliportti.fi

Liite 3: Kyselylomakkeen saatekirje Turun arkkihiippakunnan seurakunnille.

Luvialla 26.4.2010

Arvoisa diakonian ammattilainen

Teen oheisen kyselyn Turun arkkihiippakunnan seurakuntiin ylempään ammatti-korkeakoulututkintooni liittyen. Tarkoitus on selvittää diakoniatyön avustustoimintaa arkkihiippakunnan alueella sekä löytää hyvä diakoniatyön avustuskäytäntö. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa olen ollut yhteydessä vt. hiippakuntasihteeri Kaisa Raumaan sekä Kirkon diakoniarahaston avustuskäsittelijä Titi Gävertiin. Tutkimusta varten saan myös käyttööni kirkon ja arkkihiippakunnan diakoniarahastojen tietoja. Tutkimukseni ohjaajana toimii TtM, diakonissa Helena Kotisalo Diakonia-ammattikorkeakoulun Porin toimipaikasta.

Tutkimuksen onnistumisen kannalta teidän vastauksenne on tärkeä. Kyselylomake on laadittu niin, että vastaaminen olisi mahdollisimman helppoa ja ettei yksittäistä seurakuntaa voi tunnistaa. Seurakuntaan tutkimusajanjaksona (v. 2007- 2009) liitettyjen seurakuntien (mahdollisesti kappeliseurakuntina tai seurakunta-alueina toimivien) tietoja ei tarvitse toimittaa, vaan nykyisen seurakunnan tiedot riittävät.

Pyydän ystävällisesti vastaamaan kyselyyn (yksi vastaus per seurakunta) ja palauttamaan lomake postitse oheisessa vastauskuoressa **14.5.2010** mennessä.

Lämmin kiitos vaivannäöstänne!

Minna Rautiainen

diakoni, sosionomi ylempi AMK -opiskelija

minna.rautiainen@evl.fi

Liite 4: Kyselylomake.

KYSELY TURUN ARKKIHIIPPAKUNNAN SEURAKUNTIEN DIAKONIAATYÖN AVUSTUSTOIMINNASTA VASTAAVILLE DIAKONIAN VIRANHALTIJOILLE

Ohje: Valitse vain yksi annetuista vaihtoehtoista. Merkitse valintasi rastilla (X) tai luvulla.

1. Seurakuntamme jäsenmäärä 31.12.2009:

- a) Alle 4 000 ____ b) 4 000 –10 000 ____ c) Yli 10 000 ____

2. Seurakuntamme

a) Diakonian virkojen määrä 31.12.2009 : _____, joissa

b) Diakoneja: _____

c) Diakonisoja: _____

3. Diakoniaityöntekijöidemme täydennyskoulutus vuosina 2007-2009:

Kyllä: Ei:

a) Diakonian kehittäjä- tai vastaava muu koulutus on suoritettuna vähintään yhdellä diakoniaityöntekijällä ____

b) Avustustoimintaan liittyvät koulutuspäivät (ahpk, DIAK tai muu järjestäjä) vähintään yksi osallistuja ____

c) Muu avustustoimintaa tukeva koulutus, mikä? _____

4. Diakoniaityöntekijämme käyttävät avustustoiminnassa diakonian asiakasohjelmaa.

a) Kyllä ____ Ohjelman nimi: _____ b) Ei ____

5. Diakoniaityön avustamistoiminnassa teemme säännöllisesti yhteistyötä sosiaalitoimen, velkaneuvonnan ja taloudellista apua antavien järjestöjen kanssa.

a) Aina tarvittaessa ____

b) Joskus ____

c) Ei koskaan ____

6. Seurakunnallamme on kirjalliset avustussäännöt tai -periaatteet.

a) Kyllä ____; jatka kysymykseen 7. b) Ei ____; siirry kysymykseen nro 8.

7. Seurakuntamme diakoniatyön avustamisohjeiden mukaan:

	Kyllä:	Ei:
a) Sosiaalitoimen apu on ensisijaista suhteessa diakoniatyön apuun.	_____	_____
b) Apua saavat ne, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta.	_____	_____
c) Avustustoiminnalla tulee olla tarpeenmukaiset talous- ja henkilöresurssit.	_____	_____
d) Avustustoiminnan vastaanottotilojen turvallisuudesta tulee huolehtia.	_____	_____
e) Tarvittaessa sovitellaan asiakkaan velkoja.	_____	_____
f) Suurempia avustuksia haetaan hiippakunnan tai kirkon diakoniarahastosta.	_____	_____
g) Asiakkaan tilanne selvitetään kokonaisvaltaisesti ja asiakas ohjataan tarvittaessa muille auttajille.	_____	_____
h) Taloudellinen apu on pääsääntöisesti kerta-luonteista kriisiapua.	_____	_____
i) Paikkakunnalla havaittu hätä annetaan kunnan ja seurakunnan päättäjien tietoon.	_____	_____
j) Avustusasiakkaan tietoja luovutetaan eteen-päin vain asiakkaan luvalla.	_____	_____
k) Avustaminen perustuu viimekädessä asiakkaan yksilölliseen kokonaistilanteeseen.	_____	_____

8. Myönnettävistä diakonia-avustuksista seurakunnassamme päättää:

	Kyllä:	Ei:
a) diakoniatyöntekijä tiettyyn euromäärään asti	_____	_____
b) diakoniatyöntekijä ilman tarkkaa eurorajaa	_____	_____
c) diakoniatyön johtokunta tiettyyn euro-määrään asti	_____	_____
d) diakoniatyön johtokunta ilman eurorajaa	_____	_____
e) diakoniatyöntekijöiden ryhmä / tiimi tiettyyn euromäärään asti	_____	_____
f) diakoniatyöntekijöiden ryhmä / tiimi ilman eurorajaa	_____	_____
g) diakoniatyön lähiesimies tai kirkkoherra kun on tarve ylittää avustusoheisiin (per asiakas /perhe/työntekijä) asetetut eurorajat	_____	_____
h) kirkkoneuvosto, kun on tarve ylittää asetetut eurorajat (per asiakas/perhe/työntekijä)	_____	_____
i) muu taho; mikä ja missä tilanteessa? _____		

Ohje: Kysymyksiin 9 – 13 pyydä tarvittaessa tietoja seurakuntasi taloustoimistosta.

9. Seurakuntamme talousarviossa diakoniatyön avustusmäärärahat olivat seurakunnan alueella asuvaa henkilöä kohti laskettuna:

- a) Vuonna 2007 : _____ euroa /asukas
- b) Vuonna 2008: _____ euroa /asukas
- c) Vuonna 2009: _____ euroa /asukas

(Esim. 1000 asukasta srk:n alueella ja vuoden avustusmäärärahat 500 euroa = 0,50euroa/ asukas)

10. Tilinpäätöksen mukaan diakonian avustusmäärärahoista käytettiin (prosentteina):

- a) 2007: _____ %
- b) 2008: _____ %
- c) 2009: _____ %

(Esim. Avustusmääräraha oli 500 e ja siitä käytettiin 400 e = 80%)

11. Seurakuntamme haki diakonia-avustusta arkkihiippakunnan diakoniarahastosta:

- a) Vuonna 2007: _____ kertaa ja avustusta saatiin _____ kertaa
- b) Vuonna 2008: _____ kertaa ja avustusta saatiin _____ kertaa
- c) Vuonna 2009: _____ kertaa ja avustusta saatiin _____ kertaa

12. Seurakuntamme haki diakonia-avustusta kirkon diakoniarahastosta:

- a) Vuonna 2007: _____ kertaa ja avustusta saatiin _____ kertaa
- b) Vuonna 2008: _____ kertaa ja avustusta saatiin _____ kertaa
- c) Vuonna 2009: _____ kertaa ja avustusta saatiin _____ kertaa

13. Yhteisvastuukeräyksen seurakuntaosuus käytettiin seurakuntamme diakoniatyön avustustoimintaan vuosina

	2007	2008	2009
a) kokonaan	_____	_____	_____
b) osittain	_____	_____	_____
c) ei käytetty avustustoimintaan	_____	_____	_____

LÄMMIN KIITOS VASTAUKSESTASI!

Palauta kyselylomake 14.5.2010 mennessä oheisella vastauskuorella.

Liite 5. Kirje Kyselylomakkeen saajille.

Luvialla 30.4.2010

Arvoisa diakonian ammattilainen

Lähetin huhtikuun lopulla arkkihiippakunnan seurakuntiin diakoniatyön taloudellista avustamista koskevan kyselylomakkeen. Lomakkeen yhteen kysymykseen oli valitettavasti jäänyt tutkimuksen onnistumisen kannalta merkittävä virhe. Alla näet kysymyksen ja siihen liittyvät ohjeet oikein merkittyinä:

6. Seurakunnallamme on kirjalliset avustussäännöt tai –periaatteet.

a) Kyllä ____; jatka kysymykseen 7. b) Ei ____; siirry kysymykseen 8.

Pyydän teitä ystävällisesti vastaamaan kysymyksiin nro 7 ja / tai 8 yllä olevan ohjeen mukaisesti. Mikäli olette jo postittanut vastauksenne, mutta jättänyt virheellisestä ohjeistuksesta johtuen kirjallisiin avustamisohjeisiin liittyvän kysymyksen nro 7 tai kaikille vastaajille tarkoitetun, seurakuntanne diakonia-avustuspäätöksiin liittyvän kysymyksen nro 8 vastaamatta, pyydän ystävällisesti ottamaan yhteyttä minuun sähköpostitse, jotta voimme sopia puuttuvien tietojen täydentämisestä teille sopivimmalla tavalla.

Pahoittelen virheestä teille mahdollisesti aiheutuvaa vaivaa.

Minna Rautiainen

diakoni, ylempi AMK-opiskelija

minna.rautiainen@evl.fi